

SKJEVDELINGSREGELEN I EKTESKAPSLOVEN § 59 FØRSTE OG ANNET LEDD I ET KVINNEPERSPEKTIV

Kandidatnummer: 623

Veileder: Tone Sverdrup

Leveringsfrist: 26.11.07

Til sammen 15704 ord

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Oppgavens tema	1
1.2	Metode og avgrensning	2
1.3	Disposisjon for videre fremstilling	5
<u>2</u>	<u>DE LEGE LATA</u>	<u>6</u>
2.1	Tidligere ekteskapslovgivning	6
2.2	Reformbehov	6
2.3	Lovutformingene	7
2.4	Skjevdeling som hovedregel	9
2.4.1	Vilkårene for å få innvilget skjevdeling, jfr. el. § 59 første ledd	10
2.4.2	Vilkårene for å få unntak fra skjevdeling, jfr. el. § 59 annet ledd	13
<u>3</u>	<u>DE LEGE FERENDA</u>	<u>15</u>
3.1	En analyse av domsmaterialet om skjevdelsingsregelen i et kvinneperspektiv	15
3.1.1	Innledning	15
3.1.2	Domsmaterialet	15
3.1.3	Spørsmål i tilknytning til domsmaterialet	16
3.2	Fordeler og ulemper med skjevdelsingsregelen	33
3.2.1	Innsatsbegrepet	34
3.2.2	Man skal ikke kunne skille seg til penger	35
3.2.3	Ekteskapet som livsfelleskap	36
3.2.4	Hensynet til tilvant levestandard og barn	39
3.2.5	Bevismessige problemer	39

3.3	Vil en fast regel eller skjønnsmessig regel best ivareta hensynet til kvinnen	40
3.3.1	Hensynet til forutberegnelighet	40
3.3.2	Hensynet til konkret rimelighet	41
3.3.3	Beskyttelseshensynet	42
3.3.4	Domstolene snevrer inn skjønnen etter annet ledd	43
3.3.5	Konklusjon	44
<u>4</u>	<u>AVSLUTNING OG MITT VALG AV REGEL</u>	<u>44</u>
<u>5</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>50</u>
<u>6</u>	<u>LISTER OVER TABELLER OG FIGURER M V</u>	<u>A</u>

1 Innledning

1.1 Oppgavens tema

Masteroppgavens tema er skjevdelingsregelen i ekteskapsloven § 59 i et kvinneperspektiv. Denne regelen er plassert i kapittel 12 i ekteskapsloven, som gir regler om deling av den ekteskapelige formue ved separasjon, skilsmisse m v. Skjevdeling er et av delingsprinsippene ved siden av likedelingsprinsippet. Det er verdier som ektefeller kan kreve holdt utenfor skifteoppgjøret. Sagt på en annen måte er det verdier som i utgangspunktet ikke skal likedeles på skiftet.

Jeg vil belyse denne regelen i et kvinneperspektiv. Dette vil jeg gjøre ved å forsøke å kartlegge hvordan regelen slår ut i praksis for kvinner, hvordan regelen blir oppfattet av kvinner, og om regelen ”de lege lata” er en god regel for kvinner, eller om regelen har sine uheldige sider.

Jeg har valgt å skrive en rettspolitisk oppgave fordi juss består av mye mer enn å anvende juss på faktum. Temaet engasjerer meg, og kvinneperspektivet har blitt lite debattert eksplisitt av jusstudenter og jurister etter at man har sett virkningene av skjevdelingsregelen. Jeg har vært opptatt av å se bakenfor reglene, om reglene er gode som de er, og hvilke hensyn som har seiret ved valg av regelutforming. Mitt engasjement for kvinners ståsted i relasjon til skjevdelingsregelen, har jeg fått gjennom mitt ettårige jobbengasjement som juridisk saksbehandler på JURK (Juridisk Rådgivning for Kvinner). Kvinner jeg var i kontakt med hadde ikke særlig kjennskap til reglene i ekteskapsloven, og de hadde heller ikke sikret seg økonomisk på noen måte under ekteskapet med tanke på et framtidig ekteskapsbrudd. Resultatet jeg så var at de ville komme uheldig ut økonomisk på skifteoppgjøret sammenliknet med menn, som følge av blant annet skjevdelingsregelen. Jeg satt igjen med en følelse av at dette umulig kunne være rettfærdig. Jeg ville derfor

undersøke om en i utgangspunktet kjønnsnøytral regel rammer kvinner mer enn menn, og hvorfor det i så fall er slik.

Temaet er aktuelt som aldri før selv om skjevdelingsregelen har virket i 14 år. Det skrives stadig om skjevdelingsproblematikken i dagsavisene.¹ Grunnen til dette er at temaet angår mange av oss fordi halvparten av alle ekteskap ender med skilsmisse. Alle de som kommer opp i en skilsmissesituasjon vil derfor stifte bekjentskap med skjevdelingsregelen så fremt de ikke har avtalt andre løsninger enn ekteskapslovens regler. Det er de færreste som inngår slike avtaler. En undersøkelse foretatt av Advokatforeningen viser at flertallet av den norske befolkning verken kjenner til skjevdelingsregelen eller skriver kontrakt.² Det er derfor av stor betydning at vi har regler som er enkle å anvende, og som er tilpasset det fellesskap ekteskapet er. Er ikke så tilfellet er det viktig å ta lovregelen opp til ny vurdering.

1.2 Metode og avgrensning

Jeg vil innledningsvis si litt om hvilken type oppgave jeg har valgt å skrive, og hvilke avgrensninger jeg vil foreta meg. Deretter vil jeg beskrive hvilken metode jeg har brukt for å finne løsninger på mine problemstillinger.

Oppgaven min er en ren rettspolitisk oppgave, der fokuset er på kvinneperspektivet på skjevdelingsregelen. Jeg vil derfor når det gjelder gjeldende rett, de lege lata, bare skissere de store hovedlinjene. Dette er nødvendig for å gi en flytende overgang til en de lege ferenda vurdering av regelen. Jeg avgrenser derfor oppgaven min mot en de lege lata drøftelse. Videre vil jeg understreke at det er kvinnen jeg har blikket rettet mot i denne oppgaven slik at det ikke vil bli en nyansert de lege ferenda drøftelse. Dette på grunn av mitt engasjement for kvinners ståsted på området. En slik drøftelse vil dessuten være mer interessant enn en nyansert vurdering. I tillegg tar jeg for meg bare skjevdelingsregelens første og annet ledd, og avgrenser derfor oppgaven min mot en gjennomgang av tredje og

¹ Jfr. Artikler fra 2007 fra Aftenposten, Dagen Næringsliv, bladet Dine Penger og bladet KK

² Jfr. Aftenpostens økonomidel 15.11.07 side 54 og 55

fjerde ledd. Det er første og annet ledd som er relevante i relasjon til kjønnspektivet jeg skal redegjøre for. Eventuelle andre avgrensninger av oppgaven vil jeg foreta meg fortløpende under hver enkelt drøftelse, fordi det vil passe bedre inn etter hvert som drøftelsene påbegynnes.

Metodisk har jeg valgt å benytte rettsstoff fra lovdata for å kartlegge kjønnsaspektet ved skjevdelingsregelen. Lovdata er en sentral kilde til innhenting av rettsavgjørelser, og selv om dommene er anonymisert refereres det til mann/kvinne, slik at det lar seg gjøre å stille kjønnsrelaterte spørsmål vedrørende domsmaterialet. Jeg valgte å ta ut samtlige dommer om skjevdeling fra lovdata for å få et så representativt bilde på skjevdelingsregelen som mulig. Under pkt. 3.1.2 klargjør jeg for hvordan mitt søk ble foretatt og hvilke begrensninger dette kildematerialet har. For det annet har jeg valgt å bruke statistikk fra Statistisk Sentralbyrå og skattelister fra 2006, for å kartlegge de bakenforliggende årsaker til mine kjønnsrelaterte funn. Hvordan jeg har brukt disse kildene vil fremgå av pkt. 3.1.3. Jeg har i tillegg supplert med noe artikkelstoff om emnet, og egne erfaringer og tanker rundt skjevdelingsproblematikken.

Jeg vil først klargjøre noen sentrale begreper i ekteskapsloven i tilknytning til oppgavens tema. Dette gjør jeg for å gjøre oppgaven mer oversiktlig og lettere å forstå.

Råderett

Ektefellene råder i utgangspunktet fritt over det de eier, jfr. el. § 31 første ledd. Begge ektefeller har sin egen rådighetsdel, som er den formue en ektefelle eier ved ekteskapsinngåelsen, pluss den formue vedkommende senere erverver. Råderetten har liten betydning mellom ektefellene under ekteskapet, men har betydning overfor tredjemann og ved et krav om skjevdeling og naturalutlegg. Ekteskapet innebærer således i utgangspunktet ingen begrensning i ektefellenes adgang til å råde over det han eller hun eier.

Verdikrav og naturalutlegg

I ekteskapsloven skilles det mellom regler som gir adgang til å ta ut verdier og regler som gir mulighet til å overta de enkelte eiendeler, såkalte naturalutlegg. Skjevdelingsregelen er en verdiregel, mens forloddskravene i el. § 61 og retten til å beholde egne eiendeler etter el. §§ 66 og 67 er eksempler på regler om rett til naturalutlegg.

Særeie

Hjemmelen for særeie er el. § 42. Særeie er en avtale om unntak fra deling. Det følger av lovens ordlyd at ektefellene kan avtale i ektepakts form at det de eier eller senere erverver skal være unntatt fra deling.

Felleseie

Felleseie er ektefellenes normale formuesordning under ekteskapet i motsetning til særeie, jfr. el. § 58. Felleseiet er i utgangspunktet gjenstand for likedeling, men denne begrenses av el. §§ 59 og 61 med flere. Felleseie betyr i juridisk terminologi ikke det samme som sameie. Felleseie omfatter alt det ektefellene tar med seg inn i ekteskapet og det de blir eiere av mens de er gift, det vil si både skjevdelingsmidler og likedelingsmidler.

Skjevdeling

Skjevdeling er en verdiregel som går ut på at verdier brakt inn i ekteskapet eller mottatt ved arv eller gave fra andre enn ektefellen kan kreves holdt utenfor skiftet, jfr. el. § 59 første ledd. En ektefelle er gitt rett til å kreve skjevdeling av verdier som *klart* kan føres tilbake til erverv som nevnt i bestemmelsen. I dette ligger det et beviskrav som må være oppfylt for at skjevdeling skal innvilges. Det er den ektefelle som krever skjevdeling som har bevisbyrden for at vilkårene er til stede, og det kreves mer enn vanlig sannsynlighetsovervekt.³ Beviskravet er tillagt vesentlig vekt i forarbeidene.⁴ Er ikke vilkårene etter første ledd oppfylt faller man tilbake på likedelingsregelen eller eventuelt en

³ Jfr. NOU 1987:30 s. 130 sp. 1 og Ot.prp. s. 121 sp. 2

⁴ Jfr. NOU 1987:30 s. 83 og 84 og Ot.prp. nr 28 (1990-91) s. 122

skjønnsmessig skjevdeling.⁵ Skjevdelingsretten begrenses også av de modifikasjoner som følger av unntaket i annet ledd. Hvis retten til skjevdeling vil føre til et åpenbart urimelig resultat, kan retten helt eller delvis settes til side, jfr. el. § 59 annet ledd. Det følger av lovens ordlyd, forarbeidene og rettspraksis at det er en snever unntaksregel.⁶ Ved vurderingen skal det særlig legges vekt på ekteskapets varighet og ektefellenes innsats for familien.

Skjevdelingsregelen er et av unntakene til hovedregelen om likedeling i el. § 58, der det fremgår at ektefellenes samlede formuer i utgangspunktet skal deles likt etter at det er gjort fradrag for gjeld. Det er altså felleseiemidler som kan holdes utenfor delingen.

Sameie

Sameie betyr at to eller flere eier noe sammen, der de eier en ideell andel av tingen.

1.3 Disposisjon for videre fremstilling

Oppgaven er som presisert under pkt. 1.2 en rettspolitisk oppgave om kvinners rettsstilling i relasjon til skjevdelingsregelen. Jeg vil derfor presisere at den første delen av oppgaven, de lege lata, del to, skal være kortfattet og den skal ikke være en drøftelse. Jeg skal derfor bare trekke opp hovedlinjene ved gjeldende rett og vise til at regelen de lege lata reiser problemer i praksis. Hovedtyngden av oppgaven ligger på kvinneperspektivet på regelen, de lege ferenda delen, del tre. Denne delen består av tre drøftelser. Først tar jeg for meg kjønnsperspektivet på regelen ved å stille kjønnsrelaterte spørsmål til den foreliggende rettspraksis fra Høyesterett og lagmannsrettene, for deretter å søke å forklare mine funn ved hjelp av statistikkmateriell fra SSB. For det annet tar jeg for meg fordeler og ulemper ved skjevdelingsprinsippet. Til sist vurderer jeg hvilken regel, fast eller skjønnsmessig, som vil gi best beskyttelse for særskilt kvinner. Avslutningsvis oppsummerer jeg, og kommer med min egen vurdering av hvilken regel jeg synes hadde vært best ut ifra den erfaring vi har med den gjeldende skjevdelingsregelen.

⁵ Jfr. NOU 1987:30 s. 83 sp. 2

⁶ Jfr. NOU 1987:30 s. 130 sp. 1 der dette direkte uttales, og Rt 1999 s. 177, Rt 2001 s. 1434 og 2002 s. 1596

2 De lege lata

Hvordan er gjeldende rett om skjevdeling i el. § 59? For å forstå dagens regel, og hvorfor vi fikk den regelen vi har i dag, er det nødvendig å ta et historisk tilbakeblikk på dens tilblivelse, og hvilken rettsstilstand vi hadde før den trådte i kraft i 1993.

2.1 Tidligere ekteskapslovgivning

Her i Norge har vi helt siden 1918 hatt regler som i visse tilfeller åpnet for å fravike skjevdelingsregelen. Likedeling var hovedregelen ved oppløsning av ektefellenes formuesforhold, som innebar at all formue skulle deles i to etter at det var gjort fradrag for gjeld⁷. Skjevdeling, eller restitusjon som det ble kalt, var unntaket, som i utgangspunktet bare kom til anvendelse hvis det forelå ”særlige grunner”.⁸ Det var en snever unntaksregel. Det ble krevd noe mindre før skjevdeling ble tillatt i den siste tiden av dagjeldende lovgivning. Den klare hovedregel var imidlertid fremdeles likedeling. Begrepet skjevdeling vokste frem som følge av at regelen i sin generelle form brøt med likedelingsregelen ved at felleseiet ble delt skjevt.⁹

Historisk ser vi at vi har hatt en snever unntaksregel om skjevdeling, som etterhvert fikk økt anvendelse. Likedelingsregelen viste seg å kunne gi uheldige utslag særlig ved kortvarige ekteskap, og der den ene ektefelle mottok en større arv eller gave rett før ekteskapsbruddet. Videre vokste det frem en tankegang om at det ikke var rimelig at midler som ikke var resultat av ektefellenes felles innsats skulle likedeles. I teorien ble det tatt til ordet for en større skjevdelingsadgang allerede på 1960-tallet.¹⁰

2.2 Reformbehov

Det var ikke bare en utvidelse av skjevdelingsregelen som stod på dagsorden for lovgivningsmyndighetene. Det var også andre reformbehov. Ekteskapsloven av 1991

⁷ Jfr. Skifteloven av 21. februar 1930 § 47.

⁸ Jfr. Ekteskapsloven av 31. mai 1918, § 54, jfr. § 37 og ektefelleloven § 44 første ledd.

⁹ Jfr. Lødrup, Familieretten, 3.utgave, side 210

¹⁰ Jfr. Lødrup, Rettspraksis omkring ekteskapsloven § 54,4. ledd, publisert i Lov og Rett 1962 side 25.

avløste tre lover, jfr. lov av 31.mai 1918 nr. 2 om inngaaelse og oppløsning av ekteskap, lov 20.mai 1927 nr. 1 om ektefellers formuesforhold og de materielle bestemmelser om skifte mellom ektefeller i skifteloven av 21. februar 1930. De sentrale deler av den privatrettslige ekteskapslovgivningen ble med ekteskapsloven samlet i en lov. Lovspråket skulle forbedres og forenkles slik at det ble lettere å forstå reglene. Grunntrekkene i den dagjeldende lovgivning skulle beholdes.¹¹ Når det gjaldt reglene om det økonomiske oppgjør mellom partene ble det fremhevet et behov for reformer. Som nevnt under punkt 2.1 så man uheldige utslag av likedelingsregelen, og det var derfor et ønske om å utvide adgangen til å kunne skjevdele. Videre hadde det funnet sted betydelige endringer i samfunnsutviklingen, familiemønster m.v. siden 1927.¹² Likedelingsregelen passet ikke så godt i den moderne tid. Da den tidligere lovgivning ble vedtatt var det vanlig at kun en av ektefellene, oftest mannen, stod for inntektene. For det annet var skilsmisene på den tid en sjeldenhet, og partene eide forholdsvis lite ved ekteskapets inngåelse, slik at likedeling var en god løsning på skiftet. Tendensen i den nyere tid er at skilsmisseraten er relativt høy. Cirka halvparten av alle ekteskap ender med brudd, og et økende antall ektefeller har vært gift tidligere.¹³ Videre er det vanlig at begge ektefellene er i arbeid, og at folk har større formuer enn tidligere, slik at hensynet til å beskytte disse verdiene er viktigere enn tidligere. Slik vokste altså tanken frem om en mer utvidet adgang for ektefellene til å kreve skjevdeling.

2.3 Lovutformingene

Det var under lovbehandlingen enighet om en mer omfattende begrensning av likedelingsregelen enn tidligere, men det var uenighet i ekteskapslovutvalget om rekkevidden av en slik skjevdelingsrett, og i hvilken grad det burde sondres mellom forskjellige former for erverv.¹⁴ Det var uenighet om hva som ville bli en rimelig regel og retts tekniske hensyn.¹⁵

¹¹ Jfr. Innst.O.nr.71 side 10, sp. 1

¹² Jfr. NOU 1987: 30 side 17 sp. 2

¹³ Jfr., jfr. SSB (2002) 11,4 % av de inngåtte ekteskapene

¹⁴ Jfr. NOU 1987:30 side 85, sp. 2

¹⁵ Jfr. Ot.prp. nr.28 side 64 og Innst.O.nr.71(1990-1991) side 14, sp. 2

Lovgivers intensjon var å gi en utvidet adgang til å kunne skjevdele, slik at en skjevdelingsregel ble et ”korrektiv til likedelingsregelen for å fjerne uheldige utslag av den”.¹⁶ Flertallet¹⁷ (6 av 9 medlemmer) ville gi ektefellene en rett til å holde verdier utenfor delingen mens mindretallet¹⁸ mente at likedeling fremdeles burde være hovedregelen, men at et krav om skjevdeling skulle tas til følge ”dersom likedeling vil virke urimelig”.¹⁹

Flertallets syn kommer frem gjennom utvalgets vurdering, der det ble fremhevet at det er svært urimelig om midler som ikke er resultat av ektefellenes innsats under ekteskapet skal deles likt.²⁰ Når det gjaldt de retts tekniske problemene anført av mindretallet, sier flertallet at det ikke vil by på særlige problemer å finne frem til de verdier ektefellene hadde ved ekteskapets inngåelse.²¹

Mindretallet i ekteskapslovutvalget fremhevet at en hovedregel om rett til skjevdeling er lite rimelig, og antakelig også lite dekkende for den praksis som man må forutsette vil utvikle seg. Mindretallet viste også til at en hovedregel om skjevdeling ville skape bevismessige problemer.²² Adgangen til å skjevdele de nevnte midlene burde fortsatt bero på en konkret vurdering av hva som var rimelig, og foreslo en detaljert lovfesting av hva det skulle legges vekt på.²³ Flertallet fikk støtte fra seks høringsinstanser²⁴ mens ni

¹⁶ Jfr. NOU 1987:30 side 78

¹⁷ Jfr. Lødrup, Lillestøl, Torsnes, Stray-Ryssdal, Roll-Mathiesen og Grønseth

¹⁸ Jfr. Holmøy, Lien Utvik og Totland

¹⁹ Jfr. NOU 1987:30 side 173

²⁰ Jfr. NOU 1987:30 side 79, sp. 2

²¹ Jfr. NOU 1987:30 side 82, sp. 1

²² Jfr. NOU 1987:30 side 85, sp. 2

²³ Jfr. Innst. O. nr.71 side 13

²⁴ Jfr. Forbruker- og administrasjonsdepartementet, Norske kvinnelige Juristers Forening, Norges juristforbund(dog dissens), Norges Bondelag, Den Norske advokatforening(dog dissens) og Landsorganisasjonen

instanser²⁵ støttet mindretallets forslag. Departementet sluttet seg til flertallets forslag.²⁶ Stortingets justiskomite fulgte opp forslaget uten videre debatt om skjevdelingsregelen. Dette til tross for den meningsforskjell og tvil som forelå underveis i lovbehandlingen.²⁷

2.4 Skjevdeling som hovedregel

Skjevdelingsordningen i 1991-loven kom som en nyskapning i norsk rett, men også i nordisk rettssammenheng. De øvrige nordiske landene har meget begrensede skjevdelingsregler, som nærmest må betegnes som lempningsregler.²⁸ Skjevdeling ble i norsk rett hovedregelen for lovens omtalte verdier og nektelse av skjevdeling unntaket. Regelen innebar en vesentlig begrensning av rekkevidden av likedelingsprinsippet, jfr. el. § 58. Fremdeles skulle felleseiet i utgangspunktet deles likt, jfr. el. § 58. Dette gjelder dog ikke formue brakt inn i ekteskapet eller senere ervervet ved arv eller gave, jfr. el. § 59 første ledd. Nå er altså hovedregelen at det bare er verdier skapt under ekteskapet som likedeles. Slik ble altså vår skjevdelingsregel utformet.

Når det gjelder skjevdelingsregelens rettskilder vil jeg nevne disse uten å foreta en drøftelse av dem. Dette fordi min oppgave er de lege ferenda. Den første rettskilden jeg vil nevne er lovens ordlyd. Den fremkommer av ekteskapsloven § 59 første og annet ledd, jfr. lov om ekteskap 4. juli 1991 nr. 47. For det annet har vi lovens forarbeider. Disse er NOU 1987: 30 side 77-88, side 129-130, Ot.prp.nr. 28 (1999-91) side 62-70 og side 120-122, Innst. O. nr 71 (1990-91) side 13-15 og Forh.O. (1991) nr.40 side 579. For det tredje har vi rettspraksis, bestående av dommer fra Høyesterett og underrettene. Det finnes fem dommer fra Høyesterett om skjevdelingsregelen, jfr. Rt. 1999 side 177, Rt. 2001 side 572, Rt. 2001 side 1434, Rt 2002 side 1596 og Rt 2004 side 108. Videre er det cirka 100 dommer fra lagmannsrettene og et stort antall tingrettsdommer. For det fjerde har vi juridisk teori. Det

²⁵ Jfr. Norsk kvinnesaksforening, Norges Husmorforbund, Likestillingsombudet, Norges Bondekvinnelag, Norges Bygdeungdomslag, Norsk Sosiologiforening, Juridisk Rådgivning for Kvinner, Foreign Spouses Association og Kristelig Folkeparti

²⁶ Jfr. Ot.prp. nr. 28 side 69

²⁷ Jfr. Sverdrup/Lødrup, Familieretten, 5. utgave, side 257

²⁸ Jfr. Sverdrup/ Lødrup, Familieretten, 5. utgave side 258

er hovedsakelig to bøker som er relevante i relasjon til skjevdelingsregelen. Det er femte utgave av "Familieretten" av Sverdrup/Lødrup og andre utgave av kommentarutgaven til ekteskapsloven av Holmøy/Lødrup. I tillegg har Thomas Eeg skrevet mye om skjevdeling i boken "Deling av ektefellers formuer ved separasjon og skilsmisse". Jeg har dessuten lest følgende fem artikler om emnet. "Om skjevdeling" av Vera Holmøy, inntatt i Lov og Rett 1997. "Skjevdeling– noen kritiske kommentarer til dagens regler" av Kirsti Strøm Bull, publisert i Festskrift til JURKs 25 års jubileum i 1999. "Skjevdeling på felleseieskifte– noen uavklarte spørsmål" av Tone Sverdrup, publisert i Festskrift til Peter Lødrup i 2002. "Skjevdeling- nye regler til besvær" av Torstein Frantzen, publisert i Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål(FAB) nr 04/2003. Til sist "Skjevdeling" av Anna- Blanca Dahl og Sicilie Tveøy, inntatt i FAB nr 02/2006. En siste rettskilde jeg vil nevne er reelle hensyn.

2.4.1 Vilkårene for å få innvilget skjevdeling, jfr. el. § 59 første ledd

"Skjevdelingsregelen i el. § 59 første ledd har følgende ordlyd:

"Verdien av formue som klart kan føres tilbake til midler som en ektefelle hadde da ekteskapet ble inngått eller senere ervervet ved gave eller arv, kan kreves holdt utenfor delingen".

To hovedvilkår må være oppfylt for å kunne holde verdier utenfor delingen etter første ledd. For det første må ektefellen ha *midler* når *ekteskapet inngås* eller senere erverve *arv* eller *gave* fra andre enn ektefellen. Det andre vilkåret er at verdier som stammer fra disse tre skjevdelingspostene kan gjenfinnes hos ektefellen på skiftetidspunktet, jfr. ordlyden *verdier som klart kan føres tilbake til midler* som er nevnt i bestemmelsen.

Hvis disse to vilkårene er oppfylt vil det som hovedregel være grunnlag for skjevdeling, men skjevdelingsretten er begrenset av at en ektefelle må kreve²⁹ skjevdeling, de beviskrav som stilles³⁰ og de modifikasjoner som følger av annet ledd.

²⁹ At skjevdeling ikke inntreer automatisk følger av forarbeidene, jfr. Ot.prp. nr. 28 (1990-1991) s. 68

Enkelte viktige sider ved skjevdelingsregelen vil jeg også nevne, som ikke er nevnt eksplisitt i ordlyden, men som fremgår enten av forarbeidene eller rettspraksis fra Høyesterett.

For det første er skjevdelingskravet et verdikrav, som gir rett til å utta verdier³¹ men ikke bestemte eiendeler.

For det annet må formuesverdien som kreves skjevdelte være i behold, eller ombyttet i andre gjenfinnelige formuesgjenstander, for at skjevdelingskravet skal stå seg.³² Er formuesverdien forbrukt er skjevdelingskravet tapt.³³ Det er den ektefelle som krever skjevdeling som har bevisbyrden for at vilkårene etter første ledd er oppfylt.³⁴ Hvor det hersker uklarhet omkring de faktiske forhold, for eksempel at skjevdelingsmidler er blandet sammen med likedelingsmidler, eller hvor en rekonstruksjon av eiendelenes skjebne ikke lar seg gjennomføre, må man falle tilbake på likedelingsregelen eller en skjønnsmessig skjevdeling.³⁵

For det tredje er skjevdelingskravet et nettokrav, i betydningen at opprinnelig gjeld som hvilte på midlene skal trekkes fra. Dette fremgår ikke uttrykkelig av ordlyden, men av forarbeidene.³⁶ Når det gjelder belånte eiendeler, fremgår det av rettspraksis at det er den

³⁰ Det fremgår av forarbeidene at det er den ektefellen som krever skjevdeling som har bevisbyrden for at vilkårene er oppfylt, og det kreves mer enn vanlig sannsynlighetsovervekt, jfr. Ot.prp.nr. 28 (1990-1991) s. 121 sp. 2 og NOU 1987: 30 s. 83 og 84.

³¹ Jfr. Ot. prp.nr.28 (1990-1991) s. 70, der det fremgår at skjevdelingsreglene, som i gjeldende rett skal være utformet som et verdikrav og ikke som et krav på naturalutlegg, jfr. ordlyden "verdien av formue" i el. § 59 første ledd.

³² Jfr. NOU 1987:30 s 83 sp. 1

³³ Jfr. NOU 1987:30 s 83, sp. 1, der det sies at de beste grunner taler her for at skjevdeling for verdiene ikke bør skje.

³⁴ Jfr. NOU 1987: 30 s 83, sp. 2

³⁵ Jfr. NOU 1987: 30 s 83, sp. 2

³⁶ Jfr. NOU 1987:30 s. 130, sp. 1, jfr. også Rt. 2001 s. 1434

forholdsmessige andel av eiendommens verdi på skjæringstidspunktet som tilsvarer den andelen av eiendommens verdi som ikke var lånefinansiert ved ekteskapsinngåelsen, som kan kreves skjevdelt.³⁷ Dette innebærer i praksis at hvis en ektefelle eier en bolig ved ekteskapsinngåelsen med verdi kr 1 000 000, og det hefter et lån på kr 500 000, vil skjevdelingskravet utgjøre 50 % av eiendommens verdi på skjæringstidspunktet.

Når det gjelder verdiendringer på formuesgjenstander skilles det mellom verdistigning som har sin årsak i arbeidsinnsats, og økning som skyldes markedet.³⁸ Den førstnevnte verdiendringen er gjenstand for likedeling, mens den verdiøkning som skyldes markedet er gjenstand for skjevdeling. Unntak må gjøres der selve utbedringen er finansiert med skjevdelingsregler.³⁹

Regelen har vært gjenstand for relativt mye kritikk fordi den blant annet har skapt retts tekniske og bevismessige problemer, og at den har etterlatt seg en del uavklarte spørsmål. Disse problemer har blitt debattert i den juridiske teori⁴⁰, og jeg vil avgrense min oppgave mot disse problemstillinger. Jeg vil kun kommentere det som er relevant fra et kvinneståsted. Jeg har lagt merke til kritikken av blant annet klarhetskravet⁴¹ i el. § 59 første ledd, der det argumenteres blant annet for å fjerne klarhetskravet, slik at det blir

³⁷ Jfr. Rt. 2002 s. 1596

³⁸ Jfr. Ot.prp.nr 28 (1990-91) s. 121

³⁹ Jfr. Ot.prp.nr.28 (1990-91) s. 121, der det sies at stigningen holdes utenfor delingen dersom den skyldes innsats med midler som ellers er unntatt fra deling, og Sverdrup 2002, Skjevdeling på felleseieskifte, Festskrift til Peter Lødrup s. 692.

⁴⁰ Jfr. Sverdrup, Festskrift til Lødrup, 2002, Asbjørn Strandbakken, Gjeldsfradrag ved skjevdeling, FAB nr 02/2003, Torstein Frantzen, Skjevdeling- nye regler til besvær, FAB nr 04/2003, Sverdrup, Skjevdelingskrav knyttet til verdistigning på arvet tomt, FAB nr 02/ 2004, Randi Egge, Skjevdeling av næringsvirksomhet, FAB 03/2005, Anne- Blanca Dahl og Sicilie Tveøy, Skjevdeling, FAB nr 02/2006, Torstein Frantzen, Noen sider ved klarhetskravet i ekteskapsloven § 59 første ledd, FAB nr 04/ 2006, Thomas Eeg, Skjevdeling, FAB nr 02/2007

⁴¹ Jfr. Frantsen, Noen sider ved klarhetskravet i ekteskapsloven § 59 første ledd, FAB nr 04/2006

enklere å få gjennomslag for et skjevdelingskrav.⁴² For det annet argumenteres det⁴³ for en videre adgang til å skjevdele belånte eiendeler, der hele verdistigningen skal kunne skjevdeles. Jeg tar sterk avstand fra de synspunkter som fremkommer i de to ovenfor siterte artiklene, da de ville lede til en enda videre skjevdelingsrett enn gjeldende rett, og de ville favorisere den part som bringer belånte eiendeler inn i ekteskapet. Dette ville igjen ramme kvinner med enda større tyngde enn gjeldende rett, da det er, som det fremgår av pkt. 3.1.3, kvinner som blir hardest rammet av skjevdelingsregelen.

2.4.2 Vilkårene for å få unntak fra skjevdeling, jfr. el. § 59 annet ledd

Unntaket i el. § 59 annet ledd har følgende ordlyd:

”Vil retten til å utta midler etter første ledd føre til et åpenbart urimelig resultat, kan den helt eller delvis falle bort. Ved vurderingen skal det særlig legges vekt på ekteskapets varighet og ektefellenes innsats for familien”

Etter denne bestemmelsen kan retten til skjevdeling helt eller delvis falle bort dersom skjevdeling ville føre til et *åpenbart urimelig resultat*.

Ved vurderingen skal det *særlig* legges vekt på *ekteskapets varighet* og *ektefellenes innsats for familien*”.

En alminnelig språklig forståelse av ordlyden av dette unntaket tilsier at det er en snever unntaksregel, jfr. ordlyden ”åpenbart urimelig” resultat. Etter ordlyden er det den kvalifiserte urimelighet som skal avdempes etter denne bestemmelsen. I forarbeidene sies det ikke direkte hva som menes med ”åpenbart urimelig resultat”. I proposisjonen heter det

⁴² Jfr. Frantzen, Noen sider ved klarhetskravet i ekteskapsloven § 59 første ledd, FAB nr 04/ 2006 s. 279

⁴³ Jfr. Frantzens såkalte nettomodell i motsetning til gjeldende rett som er brøkmodellen, jfr. RT 2002 s. 1596, Skjevdeling- nye regler til besvær, FAB nr 04/2003. Nettomodellen går ut på at verdien av skjevdelingsgjenstanden på skjæringstidspunktet fratrukket gjelden ved ekteskapsinngåelsen, skal kunne skjevdeles

at unntaket vil få sin anvendelse der skjevdeling vil være urimelig.⁴⁴ I innstillingen kommer det frem at det ikke vil innebære noen stor forskjell om skjevdeling blir hovedregelen eller unntaket.⁴⁵ Videre sies det at komiteen slutter seg til lovforslaget med en unntaksregel for de tilfeller hvor skjevdeling vil gi urimelige resultater.⁴⁶ Det er bare to steder at uttrykkene ”åpenbart urimelig” og snever unntaksregel” benyttes.⁴⁷ I teorien er det tatt til orde for at uttrykket ikke skal forstås strengere enn ”urimelig” i el. §§ 46 annet ledd og 65 første ledd.⁴⁸ Riktignok er også disse reglene snevre unntaksregler, slik som avtaleloven § 36. Selv om forarbeidene og teorien åpner for å tolke regelen videre enn det ordlyden skulle tilsi har Høyesterett slått fast ved flere anledninger at det er en snever unntaksregel, jfr. Rt. 1999 side 177, Rt. 2001 side 1434, og Rt. 2002 side 1596. Selv om unntaket er snevert blir det i praksis ofte påberopt. Man skulle kanskje da tro at domstolene åpnet opp for en videre rimelighetskontroll enn det Høyesterett gir uttrykk for fordi det er et behov. De underordnede domstoler har ikke tatt slike hensyn. Domspraksis fra lagmannsrettene de siste fire årene viser at over 70 %⁴⁹ av kravene etter første ledd fører frem helt eller delvis. Rettspraksis fra lagmannsretten viser at det foretas bare små justeringer for å rette opp litt på den skjevhet som kan oppstå på skiftet.

Bestemmelsen i annet ledd forutsetter en samlet vurdering av ulike momenter, jfr. ordlyden ”det skal særlig legges vekt på.” Av relevante momenter er ekteskapets varighet og ektefellenes innsats for familien nevnt i lovteksten. Vurderingstemaet er noe utdypet i forarbeidene, som nevner at regelen vil kunne komme til anvendelse dersom ekteskapet var langvarig og den andre ektefellen innsats har hatt vesentlig betydning for midlene er i behold, og at den andre ektefellen vil få en etter forholdene urimelig svak økonomi ved full

⁴⁴ Jfr. Ot.prp.nr.28 s. 66

⁴⁵ Jfr. Innst.O.nr 71(1990-91) s. 14, sp. 2 og 15, sp. 1

⁴⁶ Jfr. Innst.O.nr.71(1990-91) side 14, sp. 2

⁴⁷ Jfr. NOU 1987:30 side 130 sp. 1

⁴⁸ Jfr. Holmøy/Lødrup, Lovkommentaren til ekteskapsloven, side 399 og Sverdrup, 2002, Skjevdeling på felleseieekiftet- noen uavklarte spørsmål, Festskrift til Peter Lødrup

⁴⁹ Jfr. side 18 under spørsmål to

skjevdeling.⁵⁰ Høyesterett slo fast at et ekteskap på 10 år er verken langt eller kort, jfr. Rt 1999 side 177.

Konklusjon: Vi kan etter dette konstatere at vi har en vid hovedregel som i praksis ofte fører frem helt eller delvis, og at vi som konsekvens av dette har fått et snevert unntak i annet ledd.

3 De lege ferenda

3.1 En analyse av domsmaterialet om skjevdelingsregelen i et kvinneperspektiv

3.1.1 Innledning

Til nå har jeg gitt en skisse av gjeldende rett om skjevdeling. Jeg vil i denne drøftelsen ta for meg hvordan skjevdelingsregelen virker i praksis for kvinner. Dette vil jeg belyse ved å se på hvordan kvinner kommer ut på skiftet sammenliknet med menn etter et ekteskapsbrudd. Jeg har valgt ut noen problemstillinger i tilknytning til det domsmaterialet jeg har funnet på lovdata for å få frem kvinneperspektivet på skjevdelingsregelen. Jeg er klar over at kvinner ikke er en enhetlig gruppe. Det kan være store forskjeller mellom kvinner, for eksempel etter familiesituasjon, utdanning og inntekt. Jeg har likevel valgt å fremstille generelle trekk ved kvinners situasjon i relasjon til skjevdelingsregelen og det økonomiske skiftet mellom ektefellene.

3.1.2 Domsmaterialet

Dommene som er publisert på lovdata er hovedsakelig fra Høyesterett og lagmannsrettene. Mitt søk på skjevdelingsregelen i sammendrag ga 117 treff, derav 5 fra Høyesterett, 100 fra lagmannsrettene og 12 fra tingrettene, hvorav 8 fra Oslo tingrett. Disse tallene viser at det mangler mange dommer fra førsteinstansene, slik at et komplett bilde av praksisen ikke lar seg gjøre å fremstille uten eventuell innsynsrett i samtlige tingrettsdommer. Et studium av

⁵⁰ Jfr. NOU 1987:30 side 130 sp. 1

dette domsmaterialet vil sprengre tidsrammen for denne oppgaven, slik at jeg har valgt å avgrense kildematerialet mot disse dommene. En konsulent fra lovdata opplyste at grunnen til den nærmest fraværende publiseringen av tingrettsdommer er at dommene, spesielt de som går på skifteoppgjør, er lite prinsipielle, og at dommerne derfor ikke sender de til lovdata. Publiseringsgraden for Høyesterett og lagmannsretten skal etter det opplyste fra lovdatas side være tilnærmet komplett fra og med år 1993. Dommerne skal sende over dommene til lovdata, men i og med at dette ikke er en plikt, får de ikke inn alt. 117 dommer gir uansett en illustrasjon på hvordan regelen fungerer i praksis.

3.1.3 Spørsmål i tilknytning til domsmaterialet

1. Hvem krever skjevdeling etter el. § 59 første ledd?
2. Hvor mange av kravene etter første ledd førte frem?
3. Hvem krever skjevdeling satt til side som ”åpenbart urimelig” etter el. § 59 annet ledd?
4. Hvor mange av kravene etter annet ledd førte frem?
5. Har skjevdelingsregelen vært prosesskapende, og hvordan har rettsutviklingen vært for skjevdelingsregelen frem til i dag?
6. Hvorfor kommer kvinner dårligere ut økonomisk på skiftet sammenliknet med menn?
7. Hvordan oppfatter kvinner regelen om skjevdeling, og hvordan begrunner de deres syn på regelen?
8. Kan vi si at vår skjevdelingsregel er rett og rimelig når realiteten er at en del kvinner ønsker unntak fra skjevdeling?

Ad. Sp. 1) Menn krever skjevdeling etter første ledd

Domspraksis viser at det er et stort flertall menn som fremsatte krav om skjevdeling på skiftet. Jeg skal vise dette med tall fra domspraksis. Jeg har telt maks to krav per dom, fremsatt av enten mannen eller kvinnen, eller av begge parter. Skjevdelingskrav etter første ledd ble fremmet i 109 av de 117 dommene. I åtte dommer ble det fremsatt krav fra både mannen og kvinnen. Resultatet ble 117 krav på skjevdeling fordelt på 109 dommer. 81 krav

(69,2 %), ble fremsatt av menn, mens 36 krav(30,8 %), ble fremsatt av kvinner. Åtte av de 117 dommene angikk ikke el. § 59 første ledd.⁵¹

I enkelte av dommene ble det fremsatt mange skjevdelingskrav, og i enkelte dommer fremsatte både mannen og kvinnen krav. For å vise hvor aggressivt det kan gå for seg i domstolene vil jeg også vise det totale antall krav som ble fremmet i dommene.

Eksempelvis fremsatte en mann krav på skjevdeling vedrørende verdier som refererte seg til bolig, båt, båtplass, bil og salgsverdi av hund, jfr. LG-2001-1778. Dette har jeg regnet som fem krav på skjevdeling. Resultatet av en slik telling viste at det ble totalt fremsatt 173 krav. 125 krav ble fremsatt av menn og 48 krav fra kvinner. Dette utgjør prosentvis fordeling på henholdsvis 72 % for menn, og 26 % for kvinner.

Resultatet samsvarer godt med min erfaring fra JURK. Kvinner som henvendte seg til JURK hadde ofte spørsmål i relasjon til skjevdeling. Saksbehandlere på JURK så flere tilfeller der mannen hadde brakt verdier inn i ekteskapet, som oftest bolig, men også tomt, aksjer, næringsvirksomhet og oppsparte midler. Verdiene var i enkelte tilfeller knyttet til gaver og arv. Hovedtrekket vi så var at mannen ofte hadde med seg bolig inn i ekteskapet. Det var få tilfeller hvor vi så at kvinner hadde tilsvarende skjevdelingskrav. Hvor dette var tilfellet var det ofte relatert til arv eller gaver. Disse erfaringer har jeg fra de sakene JURK fikk inn i 2006 og 2007 vedrørende skjevdeling. Videre erfarte vi at skjevdelingsreglene byr på til dels kompliserte regnestykker. Kvinner henvendte seg til oss vedrørende utregning av skjevdelingskrav deres ektefelle ved advokat hadde fremsatt. Er ikke advokater kløppere på prosentregning, kan det føre til gale sluttoppgjør. Dette kan være et problem hvis klientene stoler helt og fullt på sin advokat. Våre erfaringer fra JURK kan nok fremstå som spredte inntrykk, og de kvinnene vi er i kontakt med ikke nødvendigvis er representativ for alle kvinner. Når dette er sagt illustrerer våre erfaringer hvordan skjevdelingsregelen kan ramme kvinner.

⁵¹ Jfr, LB 1995 s. 2387, LB 1998 s. 671, LA 1998 s. 984, LH 1998 s. 805, LA 1999 s 908 og LB 2003 s 17484, LF 2003 s 12577 og TOSLO 2005 s 5687, som alle gjaldt enten el. § 59 annet og tredje ledd eller gyldigheten av skifteavtaler

Ad. Sp. 2) Et stort flertall av skjevdelingskrav etter første ledd førte frem. Av de 117 kravene fremsatt i 109 dommer, førte 82(72,6%) av kravene helt eller delvis frem, mens 35(29,9%) av kravene ble tilsidesatt med henvisning til enten at beviskravet ikke var oppfylt eller at unntaket kom til anvendelse.

For å se på rettsutviklingen for første ledd, tok jeg for meg dommene fra lagmannsrettene fra og med år 2004 til og med de dommene vi har fra 2007. Det var i alt 42 krav fordelt på 38 dommer. 31⁵² (73,8%) av kravene førte frem helt eller delvis mens 11⁵³ (26,2 %) førte ikke frem.

Ad. Sp. 3) Kvinner krever i stort flertall skjevdeling satt til side som ”åpenbart urimelig” Som en delvis følge av resultatet fra første spørsmål, får vi ett stort flertall av kvinner som krever skjevdelingskravet tilsidesatt. Denne følgen får vi fordi skjevdelingsregelen i første ledd blir benyttet av den ene part på bekostning av den andre. Eksempelvis kan det på skiftet bare være skjevdelingsmidler i boet til den ene part, og ingen midler til likedeling. I et slikt tilfelle vil den annen part ha en sterk grunn til å påberope seg unntaket i annet ledd.

Unntaket ble behandlet i 70 dommer. Kvinner påberopte unntaket i 50 dommer og menn i 20 dommer. Kvinnens krav utgjorde 71,4 % av tilfellene, mens 28,6 % av kravene kom fra menn. Etter dette ser vi at første ledd ble påberopt i 109 dommer mens unntaket ble behandlet i 70 dommer. Dette viser etter min oppfatning at det er ulik oppfatning av hva som er en rimelig delingsregel.

⁵² Jfr. LB 2004 s. 4256, LG 2004 s. 26050, LG 2004 s. 99716, LB 2004 s. 17441, LB 2004 s. 4241, LB 2004 s. 6798, LA 2004 s. 44083, LE 2004 s. 89493, LF 2004 s. 85364, LF 2004 s. 33162(to ja), LG 2004 s. 12149, LG 2004 s. 10078, LF 2005 s. 14848, LE 2005 s. 19840, LH 2005 s. 1174, LA 2005 s. 52069, LG 2005 s. 79345, LB 2005 s. 961, LB 2005 s. 121037, LG 2006 s. 152635, LG 2006 s. 4909, LG 2006 s. 16399, LB 2006 s. 6213, LB 2006 s. 33879, LG 2006 s. 1292, LG 2006 s. 76894, LG 2006 s. 125447(to ja), LA 2007 s. 17920 og LG 2007 s. 23041

⁵³ Jfr.LA 2004 s. 9076, LG 2004 s. 4364, LB 2004 s. 43413, LH 2005 s. 171833, LG 2005 s. 28487, LG 2007 s. 15797, LA 2005 s. 52013, LA 2005 s. 187582, LA 2006 s. 38229, LG 2006 s. 1292 og LG 2006 s. 76894

Det er en tendens at unntaket i stor grad blir påberopt når en part krever skjevdeling for å søke å avbøte den urimelighet som full skjevdeling kan medføre.

Ad Sp. 4) 30 av de totalt 70 dommene om unntaket etter el. § 59 annet ledd førte helt eller delvis frem, det vil si 42,9 % av kravene. Bare ni av de 30 kravene førte helt frem, i betydningen at skjevdelingskravet ble satt fullstendig til side.

Som nevnt ovenfor under spørsmål to ble unntaket påberopt av kvinner i 50 dommer, og i 20 dommer av menn. Tar man et kjønnsperspektiv på tallene førte 25 av 50 kravene frem for kvinner, det vil si halvparten av kravene. Av de 25 kravene som førte frem var det kun syv som førte helt frem. For menns vedkommende førte fem av de 19 (26,3%)kravene helt eller delvis frem. To av de fem kravene førte helt frem.

Disse tallene viser for det første at listen for å sette kravet fullstendig til side er meget høy. I de få tilfellene dette var tilfellet var det snakk om langvarige ekteskap, fra 14 år til 50 år. Kvinnens betydelig innsats i et langvarig ekteskap ble fremhevet i LG 1999 s. 1628, mens kvinnens rolle som oppofrende husmor med fostring av syv barn i 27 år ble utslagsgivende i RG 1997 s. 1615. I LG 2000 s. 1087 ble skjevdeling nektet fordi den ene parts skjevdelingskrav var i behold mens den annens var forbrukt, og det ville derfor være ”åpenbart urimelig” om bare den ene part kunne skjevdele midler. I to av de seks dommene som førte helt frem, var det en gjenlevende kvinne som påberopte seg unntaket etter henholdsvis 20 og 50 års ekteskap.⁵⁴ Det skal noe mindre til for å anvende unntaket i et dødsboskifte enn ved vanlig felleseieskifte.⁵⁵

Tallene viser videre at flere krav fra kvinner førte frem enn hva tilfellet var for menn. En kan spørre seg hvorfor det var slik. Man kunne kanskje tro at domstolene var snillere mot kvinner enn menn. Slik er det selvfølgelig ikke. Jeg tok for meg de 12 dommene der

⁵⁴ Jfr. RG 1996 s. 113 og LG 1999 s. 1628

⁵⁵ Jfr. Ot.prp.nr. nr 28 (1990-91) s. 69

mannen ikke fikk medhold etter annet ledd for å se om jeg så noen trekk. Begrunnelsen er delvis at verdien av de midler som kreves skjevdelt er av relativt beskjedent omfang⁵⁶, at den andre ektefellen selv hadde skjevdelingskrav for hånden⁵⁷, eller at innsatsene fra ektefellene hadde vært relativt like og ekteskapet hadde vart i ti år, som ikke hadde betydning i noen retning.⁵⁸ I LF 1996 s. 647 fikk ikke mannen medhold etter annet ledd først og fremst fordi han ville være best stilt økonomisk etter oppløsningen av ekteskapet. Han hadde dobbelt så store inntekter som kvinnens, og hun hadde den daglige omsorgen for barna.

Det fremgår videre av mitt resultat at relativt mange av de krav som ble fremmet etter unntaket delvis førte frem, hensett til at regelen er snever. Jeg vil presisere at bildet ikke er fullt så positivt som tallene kan gi inntrykk av. Kravene etter annet ledd førte oftere frem i den første tiden etter at ekteskapsloven trådte i kraft enn hva tilfellet er i dag. Dette henger sammen med at domstolene vektla i formildende retning at loven hadde virket i få år og at ektefellene hadde innrettet seg etter den gamle formuesordningen med tilnærmet fullstendig likedeling. Nå har loven virket i 14 år, og det forventes derfor at folk har innrettet seg etter reglene. Jeg vil se grundigere på rettsutviklingen for skjevdelingsregelen under neste spørsmål.

Ad Sp. 5) Vi ser en rettsutvikling henimot færre saker om skjevdeling etter første og annet ledd per 2007, og at det i dag har blitt vanskeligere å få satt et skjevdelingskrav til side helt eller delvis etter el. § 59 annet ledd.

Jeg skal illustrere denne utviklingen ved hjelp av domspraksis. Først vil jeg se om antallet dommer vedrørende el. § 59 første og annet ledd har gått noe ned i de siste årene. Deretter skal jeg se om det har blitt vanskeligere med årene å få satt skjevdelingskravet helt eller delvis til side.

⁵⁶ Jfr. LB 2003 s. 985 og LE 2000 s. 315

⁵⁷ Jfr. LB 2001 s. 546

⁵⁸ Jfr. Rt 1999 s. 177

Skjevdelingsregelen har skapt relativt mye prosess siden den trådte i kraft i 1993. Den relativt omfattende domspraksis fra underrettene viser dette. Det som er interessant å se er om det har blitt færre saker med årene. Jeg skal ta for meg lagmannsrettsdommene de siste fire årene for å se om vi har en nedadgående kurve av dommer. Det er dommer vedrørende første og annet ledd jeg tar for meg. I 2004 var det 15 dommer⁵⁹, i 2005 var det 11 dommer⁶⁰, i 2006 var det åtte dommer⁶¹ og i 2007 har vi per 23.11.07 bare tre dommer.⁶² Rettutviklingen viser således at vi har fått færre dommer om el. § 59 første og annet ledd. Dette er for så vidt en positiv utvikling, men den sier ingenting om regelen er god eller ikke, bare at folk sannsynligvis har innrettet seg etter gjeldende rett, og innbefunnet seg med at reglene er som de er.

I de fire siste årene har vi hatt 26 dommer fra lagmannsretten om unntaksbestemmelsen i el. § 59 annet ledd. Praksisen derfra viser at 16⁶³ av totalt 26 krav ikke førte frem, mens 10⁶⁴ krav førte frem etter annet ledd. Mens situasjonen var omvendt på 90-tallet, fra og med 1994 til og med 1998, da 10 krav førte frem, mens 5 ikke førte frem etter annet ledd. Dette henger sammen med det jeg nevnte ovenfor under spørsmål fire, at det var

⁵⁹ Jfr. LG 2004 s. 99716, LB 2004 s. 17441, LA 2004 s. 44083, LB 2004 s. 4241, LF 2004 s. 85364, LG 2004 s. 10078, LG 2004 s. 12149, LE 2004 s. 89493, LF 2004 s. 33162, LA 2004 s. 9076, LB 2004 s. 4256, LB 2004 s. 43413, LB 2004 s. 6798, LG 2004 s. 26050 og LG 2004 s. 4364

⁶⁰ Jfr. LA 2005 s. 187582, LA 2005 s. 52013, LH 2005 s. 1174, LG 2005 s. 79345, LG 2005 s. 28487, LH 2005 s. 171833, LB 2005 s. 961, LA 2005 s. 52069, LF 2005 s. 14848, LB 2005 s. 121037 og LE 2005 s. 19840

⁶¹ Jfr. LF 2006 s. 125447, LB 2006 s. 33879, LG 2006 s. 152635, LG 2006 s. 4909, LG 2006 s. 1292, LG 2006 s. 76894, LG 2006 s. 16399 og LB 2006 s. 6213

⁶² Jfr. LA 2007 s. 17920, LG 2007 s. 23041 og LG 2007 s. 15797

⁶³ jfr. LB 2004 s. 4256, LB 2004 s. 17441, LB 2004 s. 4241, LE 2004 s. 89439, LF 2004 s. 85364, LG 2004 s. 12149, LG 2004 s. 10078, LA 2004 s. 44083, LA 2005 s. 52069, LF 2005 s. 14848, LG 2005 s. 79345, LB 2005 s. 121037, LB 2006 s. 6213, LG 2006 s. 76894, LG 2006 s. 16399 og LG 2006 s. 4909

⁶⁴ Jfr. LG 2004 s. 99716, LB 2005 s. 961, LG 2005 s. 28487, LH 2005 s. 171833, LF 2006 s. 125447, LG 2006 s. 1292, LG 2006 s. 152635, LA 2007 s. 17920, LG 2007 s. 23041 og LG 2007 s. 15797

overgangsdommer i den forstand at det ble lagt vekt på at mange ektefeller hadde innrettet seg etter den gamle formuesordningen.

Videre viser domspraksis fra lagmannsretten at unntaket har blitt påberopt bare tre ganger så langt i 2007.⁶⁵ Dette viser en nedgang fra tidligere år, eksempelvis ni ganger i 2004, syv ganger i 2005 og syv ganger i 2006. Dette viser at vi har fått færre krav etter annet ledd noe som kan indikere at folk har innrettet seg etter loven som tross alt har virket i 14 år.

Ad. Sp. 6) Kvinner kommer ofte dårligst ut økonomisk på skiftet av flere årsaker
Domspraksis viser at skjevdelingsregelen rammer kjønnskjevt, og det er kvinner som blir hardest rammet av denne regelen. I klartekst betyr dette at de får mindre i kroner og øre med seg ut på skiftet enn menn.

Jeg vil understreke at det ikke bare er skjevdelingsregelen som gjør at kvinner kommer dårligere ut økonomisk på skiftet enn menn. Også andre forloddskrav, som el. §§ 61 følgende begrenser likedelingen etter el. § 58. I tillegg kan ulike former for særavtaler medføre skjeve økonomiske oppgjør mellom partene. Alle disse forhold kan være med på å styrke den økonomiske skjevhet mellom partene på oppgjøret. Det er skjevdelingsregelen jeg skal ha for øyet i den videre drøftelse. I relasjon til de verdier som kan kreves skjevdelt vil jeg reise følgende problemstillinger.

Problemstilling 1: Kan vi si noe kjønns spesifikt om hvem som i større eller mindre grad mottar arv og gaver?

I lovforarbeidene ble det fremholdt at det ikke er holdepunkter for å anta at menn får mer arv og gaver enn kvinner. Det ble sagt i proposisjonen at det ikke er holdepunkter for at den som har høy utdanning eller på annen måte er økonomisk selvstendig, i større grad får arv og gaver enn en som er økonomisk avhengig av ektefellen.⁶⁶

⁶⁵ Jfr. LA 2007 s. 17920, LG 2007 s. 23041 og LG 2007 s. 15797

⁶⁶ Jfr. Ot.prp.nr.28(1990-1991) side 66

SSB har per dags dato ingen statistikk som viser hvordan arv og gaver er fordelt mellom kjønn. Riktignok viser to undersøkelser gjort av SSB i 1998 og 1996 at både arv og gaver er ujevnt fordelt i befolkningen, der de med høyere utdanning og høye inntekter får mest.⁶⁷ Vi vet at menn er både de med gjennomsnittelig høyere nettoinntekter og de med høyest utdanning. Menn har en gjennomsnittelig 15 % høyere bruttoinntekt enn kvinner for fulltidsarbeid. I 2002 var gjennomsnittelig bruttoinntekt 199 500 kroner for alle kvinner over 17 år, og menns var 328 600.⁶⁸ 8 % av norske menn har høyere utdannelse, altså studier på mer enn fire år.⁶⁹ Andelen for kvinner er i overkant av 4 %. På høyere utdanning lavere grad, det vil si på studier på mindre enn fire år, er det like mange menn og kvinner. Om noen år vil vi muligens se en lik prosentandel blant menn og kvinner med lang høyere utdannelse. Grunnen til det er at vi per i dag ser et lite flertall av kvinner på profesjonsstudiene som juss og medisin. Vi vil altså fremdeles en stund til se på skilsmissestatistikken at menn i større grad tok høyere utdannelse enn kvinner. Dette som et etterslep fra fortiden.

Arvemottakere med bruttoinntekt over 500 000 fikk gjennomsnittelig 464 000 kroner i arv, mens de med bruttoinntekt lavere enn 150 000 kroner arvet 283 000 kroner i gjennomsnitt. Dette viser at det er en klar sammenheng mellom inntekt og hvor mye en får i arv.⁷⁰

Vi kan på denne bakgrunn konkludere med at menn vil i gjennomsnitt som følge av at de har høyere lønnsinntekter motta gjennomsnittelig mer arv og gaver enn kvinner. Dette viser igjen at det er mulig å si noe kjønns spesifikt om hvem som mottar mest i arv og gaver.

⁶⁷ Jfr. SSB, ukens statistikk nr. 50, 1998 og SSB, Arv, Samfunnsspeilet 1996

⁶⁸ Jfr. SSBs sjølvmeldingsstatistikk 2002, Bruttoinntekt for menn 17 år og over. Tilsvarende for kvinner . S. 36 og 37.

⁶⁹ Jfr. Aftenpostens A- magasin 07.09.07 side 30

⁷⁰ Jfr. SSB, Arveavgiftsstatistikk, Mest i arv og gaver til dem so har høy inntekt, 1996.

Problemstilling 2. Er det slik at menn generelt sett har med seg større verdier inn i ekteskapet enn kvinner?

I relasjon til verdier ektefellene hadde før ekteskapsinngåelsen ble det sagt i proposisjonen at det var vanskelig å si om en hovedregel om skjevdeling ville ramme kvinner mer enn menn.⁷¹ I utredningen ble det ikke sagt noe om eventuelle kjønns spesifikke konsekvenser av skjevdblingsregelen. Hovedfokuset synes å ha vært på de uheldige utslag av likedelingsregelen, erfaringer de kunne relatere til det snevre skjevdblingsunntaket i den dagjeldende lovgivning. Ekteskapslovutvalget nevner at en skjevdblingsregel vil ha som resultat at den ene part økonomisk sett som regel vil få beholde mer enn den annen part.⁷² Dette sies uten å nevne hvor mye ”mer” vil innebære i praksis, og om regelen vil ramme den ene part hardere, typisk kvinnen. Det sies riktignok om den grunnleggende delingsregel at den dagjeldende likedelingsregel hadde som hovedformål å sikre den hjemmeværende hustru. For deretter å si at forholdene er annerledes i dag.⁷³ Utvalget kunne fint ha problematisert litt mer over de rådende forskjeller når det gjelder den skjeve fordelingen av økonomiske ressurser mellom menn og kvinner.

Det var som nevnt seks høringsinstanser som støttet ekteskapslovutvalgets flertall, mens ni instanser støttet mindretallets forslag. Dette viser at det var stor uenighet om hva som ville bli den rimeligste regel, et hovedprinsipp om skjevdeling eller likedeling. Instansene som gikk inn for mindretallets forslag fremhevet at flertallets forslag vil ramme særlig kvinner med liten utdanning på en måte som vil hindre økonomisk likestilling.⁷⁴

Likestillingsombudet tiltrådte dette standpunkt ved å tilføye at en ektefelle kan ha oppgitt eget yrkesarbeid nettopp på grunn av de midler som er foreslått holdt utenfor delingen. Dette vil i så fall etter ombudets mening i de aller fleste tilfellene være hustruen.⁷⁵

⁷¹ Jfr. Ot.prp.nr 28 (1990-1991) side 67

⁷² Jfr. NOU 1987:30 side 81

⁷³ Jfr. NOU 1987:30 side 67

⁷⁴ Jfr. Ot.prp. nr. 28(1990-1991) side 66

⁷⁵ Jfr. Ot.prp. nr. 28 (1990-1991) side 65

Årsaker til at kvinner kommer dårligere ut økonomisk enn menn på skiftet

1. Menn har en gjennomsnittelig høyere nettoformue enn kvinner

Det foreligger ingen statistikk per dags dato som viser hvilke verdier henholdsvis menn og kvinner bringer med seg inn i ekteskapet. Skjevdelingsregelen er en nettoregel i betydningen at all gjeld skal trekkes fra på skjevdelingsmidler før det eventuelt er snakk om verdier som kan kreves holdt utenfor oppgjøret. Det vil derfor være av sentral betydning å vite noe om hva menn respektivt kvinner har i gjennomsnittelig nettoformue, for å se om noe av forskjellen til den økonomiske skjevhet mellom menn og kvinner ligger her. Jeg har brukt tallmateriale fra både skattelistede, som lå tilgjengelig på Internett⁷⁶ i oktober 2007, og fra Statistisk sentralbyrå.⁷⁷

Jeg tok først utgangspunkt i skattelistede fra 2006 for å få et innblikk i hva menn og kvinner har i nettoformuer. I mangel av muligheten til å sortere dataene etter kjønn, satte jeg opp en duell mellom de norske av alle navn, nemlig Ola og Kari. Jeg fikk 9.058 treff på Ola og 33 306 treff på Kari. Ola har en snitt nettoformue på kr 561 261, mens Kari har kr 321.703. Karis andel av Olas nettoformue utgjør således 57 %.

Nettoformue er eiendeler med økonomisk verdi, som bil, båt, aksjer og penger i banken, minus gjeld. Eller for å bruke definisjonen fra SSB er det summen av realkapital og finanskapital minus gjeld.

Deretter tok jeg for meg tallmaterialet fra Statistisk sentralbyrå. Jeg valgte å kombinere nettotallene med bruttotallene, da nettotallene fra SSB viste kun negative formuestall. Det er også grunn til å tro at brutto- og nettotallene følges ad. De to undersøkelsene vil derfor kunne supplere hverandre.

⁷⁶ Jfr. www.dinside.no/okonomi/skatt

⁷⁷ Jfr. www.ssb.no

Menn over 17 år besitter en mye større bruttoformue enn kvinner. I 2005 hadde norske menn en bruttoformue på kr 630 143, sammenliknet med vel kr 304 392 for kvinner.⁷⁸ Kvinnens bruttoformue er således 48 % av menns.

Bruttoformue for menn (SSB 2005)⁷⁹

Totalt: 629 788 kroner

25-34 år: 288 338 kroner

35-44 år: 594 778 kroner

45-54 år: 873 674 kroner

Bruttoformue for kvinner (SSB 2005)

Totalt: 304 392 kroner

25-34 år: 191 167 kroner

35-44 år: 290 925 kroner

45- 54 år: 361 786 kroner

Tar vi aldersgruppen menn og kvinner på 25-34 år, det vil si aldersintervallet for gjennomsnittelig gifteklar alder for kvinner og menn, ser vi at kvinnens bruttoformue er 66,3 % i forhold til menns. Dette viser et noe lystigere tall for kvinnens vedkommende enn det ovenfor nevnte forholdstallet på 48 %. Det er i utgangspunktet umulig å beregne nøyaktig formue i en alder av 30 og 33 år ut fra disse tallene. En antakelse kan være at kvinner på 30 år har en bruttoformue på kr 150 000, mens menn på 33 år har kr 280 000. Kvinnens snittbrutto utgjør da 53,6 % av mennenes. Denne antakelsen er basert på at snittallet på bruttoformuen ligger på midten av intervallet, og forskjellen mellom intervaller fordeler seg jevnt per år mellom disse. Dette viser igjen at kvinner har bare cirka halvparten så mye bruttoformue som menn selv i ung alder.

⁷⁸ Jfr. SSB, statistikkbanktabell 06273, skattepliktig bruttoformue etter kjønn og alder

⁷⁹ Jfr. SSB, statistikkbanktabell 06273

Jeg har valgt å ta inn nettotallene fra SSB for å vise at menn har mer gjeld enn kvinner, og jeg vil gjøre meg opp noen tanker om hvor denne gjelden stammer fra. For det første viser nettotallene at kvinners nettoformue i forhold til menns er 45,7 % i alderssegmentet 25-34 år. Både bruttotallene og nettotallene viser at menn har mer gjeld enn kvinner. Tar man bruttoformuen minus nettoformuen får man mest sannsynlig gjelden. Menn har i aldersgruppen 25-34 år gjennomsnittelig gjeld på kr 736 745, mens kvinner har kr 274 483. Dette innebærer at menn har kr 462 262 mer i gjeld enn kvinner. Dette kan vise at menn har mer lån, kanskje på grunn av dyrere bolig, hytte, bil med mer enn kvinner. Eventuelt kan det være at mannen i større grad eier disse kapitalvarene, og at de er belånt.

Nettoformue for menn (SSB 2005)⁸⁰

Totalt: kr 43 847

25-34 år: kr -448 407

35-44 år: kr -306 597

45-54 år: kr + 71 040

55-66 år: kr 489 946

67+ eldre: kr 658 219

Nettoformue for kvinner (SSB 2005)

Totalt: kr 16 770

25-34 år: - 204 940

35-44 år: - 83 316

45-54 år: + 69 529

55-66 år: + 22 954

67+ eldre: + 339 040

En svakhet ved disse tallene er at de ikke forteller hele sannheten om verdier som henholdsvis menn og kvinner besitter. For det første kan det være tilfeldig hvem som står

⁸⁰ Jfr. SSB, statistikkbanktabell 06271, skattepliktig nettoformue etter kjønn og alder, 2005

som eier av felles bolig. Per i dag er det vanlig at begge ektefeller står som eiere, men det er nok en del som av tradisjon lar mannen stå utad som eier, selv om begge reelt sett er eiere. Skattemotiverte handlinger kan også tilsi omfordeling av formue innad i ekteskapet. For det annet er det vanskelig å si hva den reelle realkapitalen ligger på fordi her skilles det ikke mellom realkapital og finanskapital. Dessuten er ligningsverdien for boligeiendom bare cirka 10- 30 % av eiendommens markedsverdi. Dette betyr at selv om både menn og kvinner ut fra nettotallene fra SSB har en negativ formue er det en sannhet med modifikasjoner i og med at disse tallene kan skjule eksempelvis en boligformue. Dette betyr at de egentlig er formuende, men at den reelle realkapitalformuen aldri vil fremgå såfremt man ikke multipliserer den med cirka tre.

Vi kan etter dette konkludere med følgende: tallene viser, tross disses begrensninger, at menn gjennomsnittelig besitter en nær dobbelt så stor nettoformue og bruttoformue i forhold til kvinner når de er i gjennomsnittelig gifteklar alder. Antagelsene fra Justisdepartementet, hva angår de innbrakte verdier, holdt heller ikke stikk her. Jeg mener at det er betenkelig at et kompetent organ som Justisdepartementet baserer sine argumenter på usikre antagelser. Det hadde vært mulig for Justisdepartementet å innhente dokumentasjon på hvem som hyppigst krevde skjevdeling etter dagjeldende lovgivning. Ikke minst hadde det vært enkelt å få innhentet statistikk som viser hvordan de økonomiske ressurser er fordelt mellom menn og kvinner. Det er merkelig at kvinneperspektivet ikke ble debattert verken i Ekteskapslovutvalget eller i Justisdepartementets vurderinger, spesielt med tanke på at mange høringsinstanser kom med kritiske kommentarer.

2. Aldersforskjell

Det er to trekk når det gjelder alder som kan fortelle noe om hvorfor menn besitter flere verdier ved ekteskapsinngåelsen. For det første etablerer mange seg relativt sent, og for det annet er menn ofte eldre enn kvinner når de gifter seg. Tradisjonelt har aldersforskjellen ved ekteskapsinngåelse vært relativt stor: Menn har vært gjennomsnittelig tre til fire år eldre enn kvinner. Dette har som konsekvens at de har tjent bedre og lagt seg opp en større egenkapital enn kvinner når de gifter seg. Sannsynligheten for at mannen ved

ekteskapsinngåelsen eier varige formuesgoder som bolig og hytte er dermed større. Gjennomsnittsalderen for førstegangsgifte er for menn 33 år og kvinner 30 år.⁸¹ Jeg vil derfor se hva Ola og Kari har i nettoformue når de er henholdsvis 33 og 30 år. Tallene er fortsatt hentet fra skattelister fra 2006.

Nettoformue

Ola 33 år: kr 127 285 (122 treff)

Kari 30 år: kr 77 321 (207 treff)

Karis nettoformue utgjør således 61 % av Olas formue. Videre viser statistikk fra SSB⁸² at cirka 18 % av inngåtte ekteskap er mellom en kvinne og mann, der mannen er 9 år eldre eller mer enn kvinnen. Tar vi fremdeles utgangspunkt i Ola, får vi følgende tall.

Nettoformue

Ola 40 år: 313.385 (154 treff)

Kari 30 år: kr 77 321

Karis formue som 30 åring er da bare 25 % av Olas formue. Ola hadde på det tidspunktet en inntekt på 341 634, mens Kari hadde 181 031, det vil si 53 % av Olas lønn. Inntektene er innbakt i formuestallene, men de viser hvor deler av forskjellene i formue mellom kjønnene ligger. Høy inntekt gir muligheter til sparing og investering i varige formuesgjenstander, som bolig, mens kvinner må bruke større deler av sin formue/inntekter på forbruk.

Jeg undersøkte også nettoformuen for de ti mest populære gutte- og jentenavn gjennom tidene i Norge. For Eva og Knut fikk jeg følgende formuestall.

Nettoformue:

Knut 33 år: kr 143 715 (antall treff: 359) og Knut 40 år (581 treff): kr 440 573

⁸¹ Jfr. SSBs tabell 6 om gjennomsnittsalder for vigsler

⁸² Jfr. SSBs statistikkbrochure "Dette er Kari og Ola" om "Inngåtte ekteskap etter mannens og kvinnens alder", 2004. s. 4

Eva 30 år: kr 44 582 (antall treff: 197) Evas nettoformue utgjorde 31 % av Knuts som 33 åring, mens den utgjorde bare 10 % av Knuts nettoformue som 40 åring.

Statistikken viser at med økende aldersforskjell øker også netto formuesforskjellen mellom menn og kvinner, der menn har et solid forsprang på kvinnene.

3. Min erfaring fra saksbehandlingsarbeidet på JURK, var at kvinner syntes å kanalisere sine inntekter til forbruk der mannen allerede eier bolig ved ekteskapsinngåelsen.

Det er grunn til å tro at mange ektefeller har vært samboere før de gifter seg. Mannen kan ha eid boligen, eller betalt ned boliglånet i sin helhet under samboerforholdet. Kvinnen på den annen side har sannsynligvis ikke klart å kjøpe seg inn, eller det har bare blitt slik at hun ikke har tatt steget dit hen. I stedet kan kvinnen ha betalt løpende utgifter som klær, mat, husleie, strøm etc. Kvinnen har dermed muliggjort mannens sparing i bolig uten å få noen kompensasjon for dette. På skilsmissem krever da mannen skjevdeling, og kvinnen kan da ha vansker med å bevise at hun har en sameierrett i boligen.⁸³ I tillegg vil det kunne være utfordrende for en yngre kvinne å kjøpe seg inn i mannens bolig med liten egenkapital, for prisstigningen i eiendomsmarkedet har muligens vært langt høyere enn hennes lønnsøkning i samme periode.

Kvinnens inntekter kan i større grad gå til felles forbruksutgifter enn til sparing i varige formuesgoder, noe som gjør at de eier mindre varige formuesgjenstander enn menn når de gifter seg.

4. Kvinner har ikke kjennskap til skjevdelingsreglene

Vår erfaring fra JURK var at få kvinner visste hva skjevdeling gikk ut på. Dette bekreftes av en landsdekkende spørreundersøkelse⁸⁴. Av de spurte svarer 51 % av mennene at de kjenner til skjevdelingsregelen i ekteskapsloven. Bare 34 % av kvinnene kjenner reglene. Det er en ganske oppsiktsvekkende forskjell i og med at kvinner er tilnærmet like høyt

⁸³ At kvinnen kan gå i denne fellen bekreftes i bladet Dine Penger nr 7/2007

⁸⁴ Jfr. Dine Penger nr 07/2007

utdannet som menn. Videre er det som nevnt ovenfor kvinner som blir hardest rammet av skjevdelingsregelen, og som dermed burde hatt denne kunnskapen for å ta noen forholdregler for å sikre egen økonomisk velferd ved et potensielt fremtidig brudd. En del kvinner tror nok at lovverket beskytter dem ved brudd. Jeg fikk en god del spørsmål om hvilke rettigheter kvinnene hadde på skiftet da jeg jobbet på JURK. Det var tidvis ganske urealistiske forventninger til hva lovverket kunne trylle frem av goder.

At kvinner har manglende kunnskap om regelen betyr ikke at regelen er dårlig av den grunn, men det utgjør et stort problem for kvinner at de ikke tilegner seg denne kunnskapen hensett til regelens konsekvenser for dem. I tillegg hersker det en feiloppfatning blant så vel menn som kvinner som går ut på at de tror felleseieordningen går ut på at de eier ting sammen, og at alt skal deles likt på skiftet. Ved brudd begynner de å søke etter hvilke regler som egentlig gjelder mellom ektefeller på skiftet, på Internett eller i andre kilder. De oppdager at det er noe som heter skjevdeling, og denne regelen vil innebære en ubehagelig overraskelse for spesielt kvinner.

Mangel på kunnskap kan være en viktig årsak til at mange kvinner er dårlig sikret økonomisk, i betydningen at de ikke har kjøpt seg inn i mannens bolig eller fått en økonomisk kompensasjon for at de har jobbet deltid eller har oppgitt yrkeskarriere for å ta seg av barn i samboerperioden forut for ekteskapet. Så lenge man ikke vet hvilke rettigheter eller mangel på rettigheter man har ved ekteskapsbrudd, vil det ikke for kvinner være mulig å vite hvilke behov de har for alternativ sikring. I tillegg er det kostnadskrevende å henvende seg til advokat, og økonomisk sikring til fordel for kvinner krever dessuten enighet mellom partene, noe som ikke alltid vil foreligge. Kvinnene kan også ha motforestillinger for å reise slike spørsmål.

Undersøkelsen sier ingenting om hvorfor kvinner har mindre kunnskaper enn menn på dette området. Det er nok fremdeles slik at kvinner overlater økonomistyringen til menn, mens de selv har ansvaret for husholdningsinnkjøp. Det er nok en kombinasjon av mangel på interesse for økonomi og tradisjonelle kjønnsrollemønstre. Dette blir bekreftet av

undersøkelse foretatt av bladet KK nr 40/2007 og JURKs kontaktperson i familierett.

Kvinner kan muligens ta tak i sin egen situasjon, for følgene av en manglende interesse for økonomistyring er for det første at kvinner kan få mindre innflytelse i familiens strategiske økonomiske avgjørelser. Når mannen har større kunnskap, er det også rimelig at det er hans vurderinger som legges til grunn. Dette kan innebære at kvinnene ikke er sikret ved samlivsbrudd, og at de heller ikke vet hvordan de skal ta vare på egen økonomi etter bruddet.

Kvinner har i mindre grad enn menn kjennskap til skjevdelingsregelen. Dette faktum kan vanskeliggjøre deres mulighet til å sikre seg bedre i ekteskapet.

Ad Sp. 7) Kvinner oppfatter skjevdelingsregelen som urimelig og urettferdig

Kvinner jeg var i kontakt med på JURK oppfattet skjevdelingsregelen som urimelig. De oppfattet regelen slik fordi de ville komme svært uheldig ut økonomisk på skiftet hvis ektefellen kunne skjevdele betydelige verdier. Dette var tilfellet der mannen hadde brakt bolig inn i ekteskapet, og kvinnen selv ikke hadde skjevdelingsmidler eller opparbeidet seg formue under ekteskapet. Et annet eksempel var at en kvinne hadde nedlagt en betydelig innsats i driften av en gård som ektefellen hadde brakt inn i ekteskapet, spesielt i perioder der mannen hadde vært syk. Kvinnen hadde således vært med å opprettholde verdiskapningen på gården. Hun oppfattet regelen om skjevdeling som urimelig hensett til hennes innsats, og det faktum at hun ville komme i en vanskelig økonomisk situasjon hvis mannen kunne skjevdele hele verdien av gården.

Dette gjenspeiles også i domsmaterialet at flertallet av kvinner oppfatter regelen som urimelig. I RG-1995-996 anførte kvinnen at det ville være svært urimelig om hun etter et langvarig ekteskap med omsorg for til sammen syv barn skulle bli sittende på bar bakke ved ekteskapets opphør. Det ble også fremholdt av henne at rollefordelingen taler mot skjevdeling i dette tilfellet, idet det vil ramme uforholdsmessig hardt den ektefellen som har vært hjemme og ikke hatt egne lønnsinntekter, jfr. dommens side 3/5. Grunnen til dette var at kvinnen ikke hadde vært i inntektsgivende arbeid under ekteskapet, og hun hadde

derfor ingen mulighet til selv å foreta seg en formuesoppbygging under ekteskapet. Dette viser en uheldig side av skjevdelingsregelen, som ikke synes berørt i lovforarbeidene.

I LF-2000-668 fremholdt kvinnen at det ville være fullstendig urimelig at hun etter å ha jobbet i 19,5 år for fellesskapet blir sittende igjen med kun en gjeldspost. I det første tilfellet ble skjevdelingskravet redusert fra 650 000 til 350 000, mens i den andre saken ble kvinnen tildelt kr 275 000 av mannens skjevdelingskrav på 1,2 millioner.

Ad Sp. 8) Skjevdelingsregelen gir urimelige resultater i mange tilfeller

Når det er slik at menn har med seg både mer midler inn i ekteskapet, og at de også mottar mer verdier i form av arv og gaver, vil det i praksis si at vi får svært skjeve økonomiske oppgjør mellom menn og kvinner, der menn får med seg brorparten av verdiene. Når forutsetningen om at skjevdeling i det overveiende antall ikke slår rimelig ut, bør vi ikke da stille spørsmålsteget om ikke likedelingsregelen ville ledet til rimeligere løsninger i det store flertall av oppgjør. Det var et uttalt formål i lovforarbeidene at lovgivningen skulle bli utformet slik at den leder til resultater som er rimelige og rettferdige i det store antall tilfeller⁸⁵. Det fremgår av proposisjonen side 66 at det viktigste ved valg av ordning er at det legges vekt på hva som er den mest rimelige ordningen. Videre sies det at det er vanskelig å si noe om hva som er den alminnelige rettsoppfatning om hvordan regler om skjevdeling bør være.⁸⁶ Jeg synes det er oppsiktsvekkende at vi godtar en lovgivning som oppfattes som urimelig av mange. Den foreliggende rettspraksis rundt annet ledd fra underrettene viser etter min mening at skjevdelingsregelen er lite dekkende for et flertall av ekteskap.

3.2 Fordeler og ulemper med skjevdelingsregelen

Da skjevdelingsregelen ble debattert i lovforarbeidene var det først og fremst fordelene ved regelen som ble fremhevet. Ulempene ble dysset ned. Likeledes andre verdiargumenter. Det var ikke hold i de påstander som kom fra mindretallet i ekteskapslovutvalget, og

⁸⁵ Jfr. NOU 1987:30 side 22

⁸⁶ Jfr. Ot.prp.nr 28 (1990-91) side 66-67

eventuelle urimelige utslag av en skjevdelingsregel ville finne sin løsning i den foreslåtte unntaksbestemmelsen.⁸⁷ Debatten bar videre preg av en snever individuell tankegang der ektefellene på skilsmissen skal få igjen etter innsatser, mens fellesskapstankegangen, der behovsrettferdighet står sentralt, ikke er nevnt med et ord. Det du har med deg inn i ekteskapet av verdier skal du kunne ta med deg ut av ekteskapet udelt. I tillegg skal du få med deg verdien arv og gaver. Dette er velfortjent uansett hvilke behov den annen ektefelle måtte ha for et godt økonomisk fundament for å etablere seg igjen etter et brudd. Jeg vil i denne drøftelsen ta for meg fordeler og ulemper med skjevdelingsprinsippet ut ifra hva et ekteskap er og bør være. Jeg vil understreke at jeg ikke har tatt for meg alle tenkelige fordeler og ulemper, men har fokus på de viktigste hensynene bak regelen, og hensynet til kvinnen.

3.2.1 Innsatsbegrepet

Skjevdelingsregelen bygger på det prinsipielle syn at det ikke er rett og rimelig at formue som en ektefelle bringer med seg inn i ekteskapet eller senere erverver ved arv eller gave skal være gjenstand for likedeling.⁸⁸ Vurdert fra en prinsipiell synsvinkel kan denne regelen synes naturlig. Det vil lett kunne være urimelig om en ektefelle som bringer med seg store verdier inn i ekteskapet må dele disse verdiene likt med sin ektefelle etter et kortvarig ekteskap. Det samme gjelder hvis en av ektefellene mottar en større arv eller gave rett før ekteskapet ryker. I disse tilfellene vil verdiene ofte ikke være resultat av ektefellenes felles innsats. Disse tilfellene er nok ikke i flertall, noe jeg skal vise under punkt 4.2 og forholdene i livet er ofte ikke så entydig som disse eksemplene kan tyde på.

Det som forutsettes med innsatsbegrepet, er at den ene ektefellens innsats er helt uavhengig av den andres. Denne forutsetningen holder ikke alltid stikk. Erverv under et forutgående samboerforhold kan ofte føres tilbake til begge ektefellers innsats. Et klassisk eksempel er at mannen eier boligen i samboerforholdet, og at kvinnen ikke har kjøpt seg inn i boligen. Mannen betaler avdragene på lånet, mens kvinnen har betalt løpende utgifter som mat,

⁸⁷ Jfr. Ot.prp.nr. 28 (1990-91) side 67

⁸⁸ Jfr. Inst.O. nr 71 side 14, sp. 2 og NOU 1987: 30 side 79, sp. 2

klær, husleie, strøm m.v. Her har kvinnen med sine indirekte bidrag muliggjort den annens sparing. Har ikke denne parten insistert på å bli sameier i boligen, kan vedkommende risikere at den andre parten fremsetter krav om skjevdeling av verdien av hele boligen hvis den var gjeldfri ved ekteskapsinngåelsen. Det er åpenbart urimelig om mannen i dette tilfellet kan holde utenfor delingen verdier som er skapt av kvinnen. Dette kan selvfølgelig være omvendt kjønnsfordeling. Løsningen på dette problemet vil kunne være at denne ektefellen har opparbeidet seg et vederlagskrav eller refusjonskrav som følge av sitt bidrag i perioden forut for ekteskapet, som kan skjevdeles etter § 59 første ledd. Også her kan det være aktuelt å benytte unntaksregelen i § 59 annet ledd.⁸⁹

Dette eksemplet viser at verdier som er brakt inn av den ene ektefellen kan være resultat av begge ektefellers innsats, og burde derfor vært gjenstand for likedeling.

Skjæringstidspunktet for skjevdeling burde således vært når samlivet starter, ikke når ekteskapet inngås. Dette er en stor svakhet ved lovgivningen i og med at de fleste har vært samboere før de gifter seg.

3.2.2 Man skal ikke kunne skille seg til penger

Det er for så vidt forståelig med en innskrenkning i likedelingsregelen med tanke på at mange ekteskap oppløses etter kort tid. Store formuesverdier skal beskyttes mot at en fra sidelinjen kommer og tar et stort jafs av disse hvis ekteskapet går i stykker etter kort tid. Dette formålet er uttalt i forarbeidene, jfr. ”Muligheten for å skille seg til penger bør holdes innenfor en begrenset ramme”. Hvor det gjelder midler av noe omfang og et kortvarig ekteskap, vil det være særlig urimelig om slike midler deles likt, jfr. uttrykket å skille seg til penger.⁹⁰ I proposisjonen sies det at det ikke er rimelig at en ektefelle skal kunne skille

⁸⁹ Jfr. Sverdrup/Lødrup, Familiretten, 5. utgave, s. 259 og Sverdrup, Skjevdeling på felleseieskifte, festskrift til Peter Lødrup, 2002, s. 681 og 682

⁹⁰ Jfr. NOU 1987:30 side 79 og 81

seg til penger som den andre hadde før ekteskapet ble inngått.⁹¹ Likedeling av slike midler vil være særlig urimelig.

Selv om det per i dag er slik at 1/3 av alle ekteskap ender med skilsmisse, er det fremdeles slik at cirka 36 % av alle ekteskap er langvarige i ekteskapslovens § 59 annet ledds forstand. Dette er ekteskap som oppløses etter 15 år eller lengre. De helt kortvarige ekteskapene som varer opp til 5 år utgjør bare 26 % av de ekteskapene som ender med skilsmisse. Midt i mellom har vi de relativt korte på 6-9 år. Disse utgjør 20 %, mens de relativt lange på 10-14 år, utgjør 14,6 %. Tallene er hentet fra SSB skilsmissestatistikk fra 2006.⁹² Statistikken viser at cirka halvparten av alle skilsmisser oppløses først etter 10 år. Nedslagsfeltet for de helt kortvarige ekteskap er derfor ikke så stort som antatt, og jeg er derfor av den oppfatning at lovgiver har vært for opptatt av å beskytte de interessene som særlig melder seg for de helt kortvarige ekteskapene. Dette på bekostning av de hensyn som gjør seg særlig gjeldende ved de relativt langvarige ekteskap, og disse ekteskapene er i flertall.

Når det gjelder hensynet til å beskytte store formuer vil jeg understreke at selv om vi har hatt en formidabel velstandsutvikling i vårt land som har kommet store deler av befolkningen til gode, er det fremdeles slik at det er bare mindretallet av befolkningen som har store formuer ved ekteskapsinngåelsen. Videre vil de som har store formuer ha bedre forutsetning til å beskytte disse fordi de ofte er ressursrike, og har en ekstra oppfordring til å søke profesjonell hjelp i så henseende.

3.2.3 Ekteskapet som livsfelleskap

Et formål med utformingen av ekteskapsloven var at reglene måtte innrettes slik at de styrket ekteskapet som institusjon og det fellesskap som ekteskapet burde være mellom to

⁹¹ Jfr. Ot.prp. nr.28 side 67

⁹² Jfr. Tabell 11 hentet fra www.ssb.no/skilsmisse/tab

personer.⁹³ Dette skulle kombineres med at ektefellene skulle være økonomisk selvstendige. Ordet formuesfellesskap betegner lovens normalordning, og dette ordet ble valgt fordi det ga uttrykk for de felles interesser ekteskapet fører med seg. Fellesinteresser var et mål i seg selv å styrke. Jeg savner en mer prinsipiell drøftelse i lovforarbeidene av hva et slikt fellesskap innebærer på godt og vondt, og hvilke rettslige konsekvenser et slikt fellesskap bør ha.

Ekteskapet er et livsfellesskap der to har kommet sammen for å dele hverandres liv, enten det blir for en kort eller lang tid, og for å skape nytt liv, barn.⁹⁴ Et slikt fellesskap kjennetegnes ved at grensen mellom mitt og ditt utviskes etter hvert som tiden går. Følelser, arbeid og penger er vevet sammen. Det er en gordisk knute som intet bokføringsprinsipp kan løse opp.⁹⁵

Skjevdelingsregelens utforming stritter mot dette fellesskapet som består mellom ektefeller, der man skal ha klare skillelinjer mellom mitt og ditt. Som Sverdrup sier virker det som lovgiverne har levd i en teknisk regnskapsmessig verden, fjernt fra relasjonen mellom ektefeller.⁹⁶ Ektefeller kan nok holde nøye regnskap på hva som er "ditt og mitt" gjennom et langt liv, men det kan gjerne flyte fullstendig sammen.⁹⁷

Hvorfor kan man heller ikke se hva ekteskapet har vært, og hva partene har behov for ved et brudd. I et fellesskap skal man ta vare på hverandre, og se hverandres behov. Jeg synes derfor det er merkverdig at denne behovstankegangen tar slutt med en gang skilsmisseoppgjøret står for tur, når partene har det som verst, og begge parter har et skrikende behov for et godt økonomisk fundament for å etablere seg på nytt. Skal man straffes for en atferd som er forventet av ektefeller. Vi tar ikke individuelle valg når vi

⁹³ Jfr. NOU 1987: 30 side 51, sp. 2

⁹⁴ Jfr. Sverdrup, Tidsskrift for Velferdsforskning Nr. 2/1999 side 109 sp. 1

⁹⁵ Jfr. Sverdrup, Tidsskrift for Velferdsforskning Nr. 2/1999 s. 110 sp. 1

⁹⁶ Jfr. Sverdrup, Tidsskrift for Velferdsforskning Nr. 2/1999 side 109 sp. 1

⁹⁷ Jfr. Sverdrup, Tidsskrift for Velferdsforskning Nr 2/1999 s. 110, sp. 1

tenker på familien. Man kan ha ofret mye for fellesskapet. Det kan også ha hersket både altruisme og den groveste utnyttning i ekteskapet.⁹⁸ Begge parter har tilpasset seg så mye at det blir bare en rettferdig måte å dele på, nemlig i to. Ekteskapet er en sammenslåing av enheter og krefter, og derfor burde også midler uansett herkomst inngå i denne sammenslåingen.

Hvordan denne fellesskapsrasjonaliteten kommer til uttrykk skal jeg vise ved et par eksempler.

Ektefellene utgjør for det første en forbruksenhet.⁹⁹ De forbruker alle godene de har til sammen uten tanke på hvem som er den reelle eier. De spiser den samme maten og drar på de samme feriene. Et klassisk tilfelle er at mannen bringer med seg hus, hytte og bil inn i ekteskapet mens kvinnen eier ingenting ved ekteskapsinngåelsen. I dette tilfellet beholder mannen disse verdiene udelt på skiftet. Når disse basisgodene allerede er tilgjengelige for familien, er det naturlig at familien bruker sin disponible inntekt til felles forbruk. Således innretter partene seg etter hva de har og hva de ikke har til sammen. For at kvinnen skal komme ut med noen verdier på skiftet må hun enten insistere på et nøkternt forbruk slik at hun kan legge til side deler av sin inntekt.¹⁰⁰ Hun kan eventuelt insistere på å få bli medeier i boligen ved at hun enten betaler ektemannen månedlige beløp eller at han lar henne bli medeier som en konsekvens av det fellesskap de har valgt og de valg de tar innad i ekteskapet. Skjevdelingsregelen forutsetter at partene tar konsekvente valg for at ikke den ene part skal komme dårlig ut økonomisk på skiftet.

En annen sak er at der kvinnen velger å veksle mellom å være hjemmeværende og yrkesaktiv, har hun ikke et slikt valg til å innrette seg smart i relasjon til skjevdelingsregelen. Hun er delvis avskåret fra å spare egne midler for hun har ingen inntekter å spare av. Å insistere på at ektefellen skal spare deler av sin inntekt slik at det

⁹⁸ Jfr. Sverdrup, Tidsskrift for Velferdsforskning, nr. 2/1999 s. 110 sp. 1

⁹⁹ jfr. Sverdrup, Tidsskrift for Velferdsforskning, nr. 2/1991 s. 108 sp. 2

¹⁰⁰ jfr. Sverdrup, Tidsskrift for Velferdsforskning, nr. 2/1991 s. 108 sp. 2

blir noe til likedeling har hun heller ingen adgang til rettslig.¹⁰¹ Ektefellene har jo fri rådighet over egne midler i ekteskapet, jfr. el. § 31. Denne uheldige siden av skjevdelingsregelen var ikke debattert i det hele tatt i lovforarbeidene.

Etter dette vil jeg konkludere med at ekteskapet er et livsfelleskap som er en verdi i seg selv, og når to mennesker har valgt å slå sammen livet med alt det innebærer på godt og vondt, er den eneste rettferdige måten å dele alt på i to like deler.

3.2.4 Hensynet til tilvant levestandard og barn

I tillegg er ofte barn involvert i en skilsmisssituasjon. I prinsippet bør begge foreldreparter være økonomisk like godt i stand til å overta daglig omsorg for felles barn etter samlivsbrudd. Hvis kvinnen har vært delvis hjemmeværende med barn og delvis yrkesaktiv vil hun ha behov for et økonomisk fundament, både for seg selv og eventuelle barn. Dette taler også for en hovedregel om likedeling. Sverdrup uttaler at betydningen av å opprettholde tilvant levestandard etter en skilsmisse, også for barna, har blitt neglisjert i lovgivningen.¹⁰² Jeg er av den oppfatning at disse hensyn kan relatere seg til behovsrelatert rettferdighet, og viser i den forbindelse til det som er sagt ovenfor under pkt. 3.2.3.

3.2.5 Bevismessige problemer

Regelen har skapt stor forvirring og store bevismessige problemer, og mange tvister, slik at å falle tilbake på en likedelingsregel hadde vært å foretrekke. Rettspraksis viser at der beviskravet ikke er oppfylt etter første ledd faller man tilbake på likedelingsregelen, eller en skjønsmessig skjevdeling.¹⁰³ Dette er ikke så rent sjelden, og viser igjen at ektefellene handler i samsvar med hva som er rasjonelt for fellesskapet, ikke med hensyn til hva som er lønnsomt for den enkelte. Advokatene Anne Blanca Dahl og Sicilie Tveøy sier¹⁰⁴ at

¹⁰¹ Jfr. Sverdrup, Tidsskrift for Velferdsforskning, nr. 2/ 2007 s. 108 sp. 2

¹⁰² Jfr. Sverdrup, Tidsskrift for Velferdsforskning, nr. 2/2007 s. 108, sp. 2

¹⁰³ Jfr. også NOU 1987:30 s. 83 sp.2

¹⁰⁴ Jfr. FAB nr 02/2006

skjevdelingsregelen fører til store bevisproblemer og høyt konfliktnivå mellom ektefellene. De begrunner dette med at skjevdelingsreglene er for kompliserte og skjønnsmessige. Disse problemer er en stor ulempe ved skjevdelingsregelen, og taler for en evaluering av regelen.

Konklusjon:

Etter å ha gjennomgått fordelene og ulempene med gjeldende skjevdelingsregel, ser jeg klart at det er flere ulemper med regelen enn vi kan være tjent med. Dessuten har enkelte av hensynene som begrunner valget av skjevdelingsregelen enkelte svakheter, som innsatsbegrepet viser, jfr. pkt. 3.1.2. Videre synes det som om lovgiver har vært mer opptatt av å gi beskyttende regler for særtilfellene på bekostning av normaltillfellene. Det er fremdeles slik at halvparten av alle ekteskap som ender med skilsmisse varer i ti år eller lengre, mens de kortvarige ekteskapene utgjør bare cirka 1/3 av disse. Til sist men ikke minst skal man ikke undervurdere bevisproblemene regelen skaper i praksis, som i tillegg har som konsekvens et økt konfliktnivå mellom partene.

3.3 Vil en fast regel eller skjønnsmessig regel best ivareta hensynet til kvinnen

I og med at det er flest kvinner som ønsker unntak fra skjevdeling, er det naturlig å spørre seg om den skjønnsmessige unntaksregelen beskytter kvinner godt nok slik den er utformet i dag, og om de ikke hadde hatt en bedre beskyttelse i en fast regel. Skjevdelingsregelen består av en firkantet hovedregel mens unntaket er skjønnsmessig. Intensjonen var at det skjønnsmessige unntaket i annet ledd skulle hindre urimelige utslag av hovedregelen ved at skjevdelingskravet ble satt til side helt eller delvis. Etter min oppfatning gir unntaket svært begrenset beskyttelse for den part som ønsker å få satt skjevdelingskravet til side. Jeg skal i denne drøftelsen søke å belyse hvorfor det er slik. Jeg vil ikke drøfte alle pro og contra argumenter for henholdsvis fast og skjønnsmessig regel, men vil se svakheter og fordeler ved den gjeldende skjønnsmessige unntaksregelen ut fra et kvinneperspektiv.

3.3.1 Hensynet til forutberegnelighet

Med forutberegnelighet menes at enhver skal kunne forutberegne sin rettssituasjon. Dette oppnås best ved enkle og klare rettsregler som ikke byr på vanskelige skjønnsmessige

vurderinger. Unntaksregelen er etter min oppfatning for skjønnsmessig selv om den inneholder veiledende momenter for vurderingen. Det er vanskelig å si noe sikkert om hva som i det enkelte tilfellet vil være et ”åpenbart urimelig resultat”. Kvinner ville derfor vanskelig kunne forutse sin rettsstilling etter denne bestemmelsen. Ved faste, klare regler kan man ofte lese ut av loven hva man har krav på. Selv om hovedregelen i første ledd kan by på bevisproblemer kan den være enkel å lese for den er fast i sin form. Eksempelvis arver hustruen en hytte under ekteskapet. På skiftetidspunktet eier hun fremdeles hytten. Etter el. § 59 første ledd kan hun skjevdele verdien av denne hytta. Dette viser at situasjonen for den som har et skjevdelingskrav kan være betydelig enklere enn den som ønsker unntak fra skjevdelingen.

Skjønn svekker forutberegneligheten ved at skjønn unndrar seg en rasjonell etterprøvelse av om avgjørelsen var riktig eller gal. Dette kan forstås igjen som en trussel mot demokratiet i den forstand at det ikke er rettsanvenderen som skaper rett, ikke den folkevalgte lovgiveren.¹⁰⁵

Firkantede regler ivaretar således hensynet til forutberegnelighet, mens det er vanskelig, tilnærmet umulig, å forutse sin rettsstilling etter skjønnsmessige regler fordi det er domstolene som har det siste ordet, jfr. ”kan” i annet ledd. Riktignok er det bedre med et unntak enn intet unntak, da det vil være en sikkerhetsventil om ikke annet.

3.3.2 Hensynet til konkret rimelighet

I utgangspunktet skulle man tro at det skjønnsmessige unntaket i el. § 59 annet ledd åpner opp for en reell rimelighetskontroll av skjevdelingsregelen, slik at når retten kommer til at resultatet etter første ledd er ”åpenbart urimelig” vil skjevdelingskravet ofte bli satt helt til side. Bestemmelsen har et begrenset omfang. Rettspraksis viser at det er ingen faste kriterier for når skjevdelingskravet skal falle bort helt eller delvis. Etter å ha gjennomgått

¹⁰⁵ Jfr. Eeg, Deling av ektefellers formuer, side 43

dommene fra lagmannsrettene og Høyesterett kan jeg konstatere at det er bare er i ”ekstremtilfellene” at skjevdelingskravet ble satt til side.

I flertallet av tilfeller fører skjevdelingskravet frem, jfr. mine tall under spørsmål to som viste at 72,6 % av kravene førte frem helt eller delvis etter første ledd. Riktignok må den andre ektefellen sitte igjen med et visst minimum av formue for at skjevdelingskravet ikke skal være urimelig. Hva denne minsteverdi utgjør er imidlertid meget uklart og skjønnsmessig. Domspraksis viser at beløpene som kvinnene får er svært beskjedne sammenliknet med de verdibeløp mannen kan skjevdele. Jeg har derfor vansker med å se at det snevre skjønnsmessige unntaket i annet ledd reelt sett kan gi et rimelig resultat for kvinnene.

Etter dette vil jeg konkludere med at det snevre skjønnsmessige unntaket i annet ledd åpner svært sjeldent opp for konkret rimelighet i det enkelte tilfellet.

3.3.3 Beskyttelseshensynet

Faste regler vil beskytte den svakere part. De knesetter klare rettigheter, mens skjønnsmessige regler betoner på generelt grunnlag generelle utjevningsmål, som å komme frem til et rimelig resultat i det enkelte tilfellet. Klare regler skaper ikke det gode samfunn, men kan være et hensiktsmessig forsvarsmiddel.¹⁰⁶ Formålet med den skjønnsmessige unntaksregelen var at den skulle fange opp tilfeller hvor skjevdeling ville gi urimelige resultater, for eksempel i enkelte tilfeller hvor ekteskapet har vært langvarig.¹⁰⁷ At det normalt sett bare er snakk om justeringer kan jeg ikke lese ut av verken ordlyden eller forarbeidene. Ved å forankre den svakeste parts rettigheter i en fast regel vil hindre at myndighetene reduserer anvendelsesområdet for regelen. Ekteskapslovutvalget kunne med fordel ha utformet en unntaksregel med faste kriterier som kunne ha beskyttet den svakere part bedre enn den nåværende unntaksregel gjør.

¹⁰⁶ Jfr. Mathiesen, Retten i samfunnet, side 191

¹⁰⁷ Jfr. Ot.prp.nr.28 side 66

Den svakeste part økonomisk evner ofte ikke å ivareta sine interesser etter skjønnspregede regler. Ubalanse i styrkeforholdet mellom partene kan tilsi at den sterkeste part økonomisk både har fordel av den klare hovedregelen og at vedkommende kan hyre seg en god advokat. Den svakeste part økonomisk evner ikke å ivareta sine interesser like bra. Vedkommende kan komme et stykke på vei med fri rettshjelp, men det kan være en tungvint ordning, og den kan ha sine begrensninger.¹⁰⁸ For at skjønsmessige regler skal fungere optimalt må det foreligge prosessuelle garantier for begge parter, slik som like muligheter til å få opprettet advokat og godt opplysningsarbeid om ektefellers formuesforhold i forkant av ekteskapsinngåelsen. Skjønnspregede regler kan føre til rimelige resultater i de enkelte tilfellene hvis de prosessuelle rammene rundt er gode nok. Videre er det vanskelig å få frem den svakere parts sider av saken etter skjønsmessige regler. Dette skyldes at det ofte foreligger et skjevt styrkeforhold mellom partene, der den som har flest ressurser vil profitere ved å hyre seg en bra advokat.

3.3.4 Domstolene snevrer inn skjønnet etter annet ledd

Det kan se ut til at Høyesterett foretrekker firkantede regler, først og fremst fordi skjønnspregede regler skaper prosess. Dette gjør Høyesterett ved å snevre inn skjønnsstemaet i annet ledd ved bare å vise til ett sted i forarbeidene¹⁰⁹ der det sies at annet ledd er en snever unntaksregel, jfr. Rt. 1999 side 177. I andre deler av forarbeidene gis det uttrykk for en videre adgang til unntak.¹¹⁰ I innstillingen sies det blant annet at det ikke vil være så stor forskjell på om skjevdeling blir hovedregel eller unntak. I teorien har domstolenes snevre forståelse av unntaksbestemmelsen blitt kritisert¹¹¹, og selv om forarbeidene legger til grunn en videre adgang til å påberope seg unntaket, synes Høyesterett ikke å følge opp dette, jfr. Rt. 2001 side 1434, der mindretallet presiserer at

¹⁰⁸ Jfr. at ordningen er behovsprøvd i ekteskapsaker og at den ikke nødvendigvis dekker alle utgifter i en eventuell rettssak.

¹⁰⁹ Jfr. NOU 1987:30 side 130

¹¹⁰ Jfr. Ot.prp. nr.28 (1990-1991)side 67 og Innst. O.nr 71-1990-1991 side 14

¹¹¹ Jfr. Holmøy/Lødrup, Ekteskapsloven(..) side 399, Sverdrup/Lødrup, Familieretten, side 268 og Sverdrup 2002, Festschrift til Peter Lødrup side 677

annet ledd er en snever unntaksregel. Underrettene følger opp denne tolkningen i og med at Høyesterett har talt. Det at skjønnet snevres inn gjør hovedregelen desto videre.

En snever unntaksregel vil etter dette ramme kvinner mer enn menn fordi det er kvinnen som i størst monn har behov for en justering av skjevdelingskravet etter første ledd.

3.3.5 Konklusjon

Slik skjevdelingsregelen er utformet vil kvinner ha et svakt og uforutsigbart vern i unntaksregelen, både fordi regelen er snever og skjønnsmessig, og fordi den sjelden vil gi den svakeste part et rimelig oppgjør. Kvinner som har mest behov for en unntaksbestemmelse fra et skjevdelingskrav ville vært bedre beskyttet med en unntaksregel med faste kriterier, eller med en hovedregel om likedeling.

4 Avslutning og mitt valg av regel

De funn jeg har gjort i rettspraksis og mine erfaringer fra JURK, viser at vi har en regel som favoriserer den som eier mest på bekostning av den svakeste part økonomisk.

Domspraksis og statistikk viser at dette oftest er kvinnen. Vi har altså en klar økonomisk vinner og derfor også en taper.

Videre favoriserer regelen individuell lønnsom atferd på bekostning av fellesskapshandlinger, som kan fremtre som mer rasjonelle innad i ekteskapet for de to ektefeller som enhet. Sverdrup benevner dette som en systemfeil ved første ledd.¹¹² Der eksempelvis den ene part eier basisgodene ved ekteskapsinngåelsen, vil den andre ektefellen ikke tenke på å skaffe seg egen bolig, men heller bruke sine inntekter og innsatser der det trengs, til felles forbruk og omsorgsoppgaver.

¹¹² Jfr. Sverdrup, Skjevdeling på felleseieskiftet, Festskrift til Peter Lødrup, 2002, s. 697

Skjevdelingsregelen oppfordrer hver og en til å sikre økonomiske verdier i første rekke for seg selv. Den som innretter seg som samlivspartnere ideelt sett bør gjøre, til fellesskapets beste, kan tape økonomisk på dette ved et eventuelt brudd. Eksemplet ovenfor viser dette.

Følelsesmessige bånd kan gjøre at vi gjerne vil dele med den andre, men kan også innebære at man presses til å bruke penger og tid på måter vi ikke ønsker. Atferd som ikke er økonomisk motivert, men som ivaretar andre verdier, synes ikke verdsatt etter gjeldende rett. Dette er en stor mangel ved lovgivningen som i utgangspunktet skal styrke ekteskapet som et livsfellesskap.

Fellesskapet synes å ha blitt redusert til et økonomisk forhold, der du får igjen på skiftet etter dine innsatser. Parallellen til forretningslivet er slående der ytelse mot ytelse blir et rimelig resultat. Som Sverdrup sier¹¹³ er ikke ytelsene nødvendigvis gjensidig betinget av hverandre i en familiesituasjon. I ekteskapet kan ikke den ene si at ”Jeg passer ikke barna hver kveld du jobber overtid hvis jeg ikke blir medeier i boligen”. Slik fungerer ikke et samliv.

At du faktisk har oppofret deg mye for en annen person og eventuelle barn gjennom mange år på godt og vondt, får ingen økonomisk uttelling på skiftet, med unntak for opparbeidelse av husmorsameie. Hvilke behov den svakeste part økonomisk måtte ha for å etablere seg på nytt er ikke nevnt med et ord i lovteksten. Ervervsrettferdighet har således seiret foran behovsrettferdighet ved lovutforming. Dette viser etter min oppfatning at vi også på familierettens område har fått en mer individualistisk tankegang på bekostning av fellesskapstankegang. Det er blitt slik at alt skal søkes begrunnet ut fra innsatser, og ofte trer de finansielle innsatser i forgrunnen. Vi har riktignok et bredt innsatsbegrep, der omsorg for barn er medregnet, jfr. husmorsameie. Man kan spørre om vi vil se en endring her henimot en innsnevring av innsatsbegrepet. En slik utvikling er ikke ønskelig etter min oppfatning.

¹¹³ Jfr. Sverdrup, Ekteskapet- Arbeidsfellesskap eller livsfellesskap, Tidsskrift for Velferdsforskning, nr 2/1999, s. 105

Rettspraksis viser at det er ulik oppfatning om hva som er rettferdig. Dette viser seg ved den relativt omfattende domspraksis vi har om unntaksbestemmelsen i el. § 59 annet ledd.

Jeg kan se at likedeling i en del tilfeller kan føre til at betydelige økonomiske verdier overføres fra den ene til den andre. Men jeg er av den oppfatning at hovedregelen bør være likedeling. Den vil bedre fange opp konsekvensene av det fellesskap som har bestått mellom ektefellene på godt og vondt. Det er to personer som har valgt å slå livet sammen, og ofret seg og tilpasset seg for hverandre i mange år. Derfor skulle alle midler inngå i denne sammenslåingen. Etter dette blir den eneste fornuftige og rettferdige måten å dele verdiene på; i to like deler.

Den som har store formuer har i kraft av sådanne et incitament til å søke profesjonell hjelp til å forvalte denne formuen. De er ressursrike og bør derfor ha risikoen for å klare å få opprettet særavtaler. Det samme gjelder for de som ønsker å gi bort gaver og arv. Etter mitt syn bør kravet om en god og rimelig formuesordning gå foran hensynet til en enkel ordning for arvelatere og givere, og også formuende parter som ønsker beskyttelse av disse verdiene. Jeg mener at et unntak fra likedeling bedre kunne fange opp helt åpenbare urimeligheter av denne ordningen. Det er fremdeles slik at 50 % av ekteskapene varer i ti år eller lengre. Hovedregelen bør innrettes etter normaltilfellene. Slik regelen er utformet i dag ivaretar den særskilt de kortvarige ekteskapene som er i mindretall.¹¹⁴ Likedeling ville således passe på flest ekteskap.

Opprettelse av særavtaler er videre et bedre og mindre konfliktskapende tiltak for å holde midler utenfor delingen enn skjevdelingsregelen. Her vil det være mulig å intensivere opplysningsarbeidet i forhold til muligheten til å inngå avtaler om særavtale, givers/arvelaters adgang til å bestemme at arv/gave skal være særavtale m.v.

¹¹⁴ Jfr. pkt. 3.2.2. De helt kortvarige ekteskapene som varer opp til 5 år utgjør bare 26 % av alle ekteskap som ender med skilsmisse

Etter dette er jeg kommet til følgende alternative løsning til den nåværende skjevdelingsregelen. En mulighet er å gjeninnføre likedelingsregelen. Det hadde vært enklere og ryddigere om folk kunne enten valgt seg formuesordningen felleseie med likedeling, eller særeieordningen. Slik ordningen er nå skaper den mer forvirring enn nytte, og øker konfliktnivået mellom partene mer enn ønskelig. Dette fordi reglene er uklare og vanskelig å forstå, og hovedregelen fører i mange tilfeller til åpenbart urimelige resultater. En annen ting er at skjevdelingsregelen har ført til at det ikke er så stor forskjell på å være samboer og det å være gift. Man kan i hvert fall spørre seg om dette er en ønskelig utvikling.

Tanken om evaluering av skjevdelingsregelen er ikke ny. Tone Sverdrup og Peter Lødrup uttaler på side 268 i femte utgave av familieretten at:

”Skjevdelingsregelen har nå vært praktisert i mer enn ti år, og i mange skifteoppgjør er skjevdeling et sentralt tvistetema- ikke minst skaper regelen bevismessige problemer. Det kan reises spørsmål om skjevdelingsregelen er bygget opp på en vellykket måte--tiden er muligens inne til å foreta en evaluering av regelens utforming”.

Alternative løsninger til gjeldende skjevdelingsregel nevnes også av Frantzen og Eeg.¹¹⁵ Advokatene i Selmer, Dahl og Tveøy, påpeker¹¹⁶ at skjevdelingsregelen er moden for evaluering og forenkling, og de uttrykker et håp om at Justisdepartementet nedsetter et lovutvalg for behandling av spørsmålet.

I tillegg til et forslag om lovendring, har advokatene Dahl og Tveøy foreslått et supplement til gjeldende rett.¹¹⁷ Dette går ut på at hver ektefelle skal ha en plikt til å inngå avtale, eller sette opp en liste over hva hver enkelt bringer med seg inn i ekteskapet, eventuelt ved

¹¹⁵ Jfr. Torstein Frantzen, Skjevdeling- nye regler til besvær, side 246 flg og Thomas Eeg, Deling av ektefellers formue, s 439 flg.

¹¹⁶ Jfr. FAB nr 02/2006 s. 152

¹¹⁷ Jfr. Tveøy og Dahl, FAB nr 02/2007 s. 145, som presiserer at skjevdelingsretten er kommet for å bli

samboerforholdets start. Slik de ser for seg dette vil det foreligge en opplysningsplikt før samlivet eller ekteskapet starter om større formuesposter og gjeld, herunder eierforholdet til bolig og ansvar for gjeld.¹¹⁸ Innførte man slike informasjons- og avtaleplikter for ektefellene, slapp man tvist om eier- og gjeldsforholdene, og kvinnen ville få informasjon om hva mannen hadde rett til å ta ut ved skilsmissen.

Tanken er i utgangspunktet god for det kan skape en bevisstgjøring hos partene om hvordan man bør innrette seg i ekteskapet i relasjon til hvordan man bør kanalisere inntektene sine i forhold til en formuesoppbygging under ekteskapet, spesielt for kvinners vedkommende. Partene må videre ta stilling til hvordan eiendelene skal deles på skiftet. Dessuten vil en slik ordning lede til færre tvister på skiftet for ”alt” er forhåndsregulert.

En bakdel ved dette forslaget er at slike forhåndsavtaler minner mer enn noe annet på særeieavtaler. Videre vil en slik avtaleregulering kunne favorisere den sterkeste part økonomisk slik at avtalens innhold kan gjenspeile denne skjevheten. Hvis man skal råde partene til å inngå avtaler bør i hvert fall en uavhengig tredjepart bistå partene, helst en advokat, som kan se begge parters behov og interesser. Jeg tror vel at menn vil komme best ut av slike avtaler hvis det blir overlatt til partene selv å forhåndsregulere alt det de eier.

Jeg er således av den oppfatning at det bør være lovgivers oppgave å utforme formuesregler som er rimelige og enkle å anvende for normalsituasjonen, så får det være opp til hver enkelt å avtale alternative ordninger som særeie. Å overlate reguleringen til ektefellene vil kunne føre galt av sted. Når dette er sagt skjønner jeg behovet for en bedre regulering enn vi har per i dag, hensett til alle bevisproblemer og det høye konfliktnivået gjeldende regler skaper.

Dessuten lider formuesordningen felleseie av språksemantiske feil. At formuesordningen er felleseie lurer mange til å tro at de eier alt sammen, og at alt skal deles i to like deler på

¹¹⁸ Jfr. Tveøy og Dahl, FAB nr 02/2007 s. 145

skiftet. Slik er realiteten ofte ikke. Enten må begrepet fjernes fra lovverket, ellers må vi ha en formuesordning der likedeling er hovedregelen. Vi kan ikke fortsette å lure folk på denne måten når vi vet hvilke konsekvenser dette kan få i praksis. Ekteskapslovutvalget tok til ordet for å fjerne begrepene felleseie og særeie fra ekteskapsloven.¹¹⁹ Departementet valgte å beholde begrepene da de var godt innarbeidet i den ekteskapelige terminologi.¹²⁰ Kritikken mot felleseiebegrepet gjør seg fremdeles gjeldende i teorien¹²¹, slik at det enda er aktuelt å ta begrepene opp til ny vurdering.

Konklusjon:

Fra et kvinneståsted ville en likedelingsregel vært å foretrekke, og den ville også ivarett hensynet til fellesskapet. Den svakeste part har størst behov for en beskyttelse i lovverket, for den har minst forutsetninger til å sikre seg selv økonomisk innad i ekteskapet. La oss gå inn for en revisjon av ekteskapsloven, eller eventuelt gjeninnføre likedelingsregelen. En likedelingsregel er bedre tilpasset normaltillfellene, som er langvarige ekteskap. Dessuten er likedelingsregelen bedre tilpasset det fellesskap ekteskapet er og bør være, og den ivaretar hensynet til den økonomisk svakeste part i ekteskapet, oftest kvinnen.

¹¹⁹ Jfr. NOU 1987:30 s. 54 sp. 1 og 2

¹²⁰ Jfr. Ot.prp. nr 28 (1990-1991) s. 52

¹²¹ Jfr. Holmøy/Lødrup, Ekteskapsloven og enkelte andre lover med kommentarer, s. 146 og 147 og Lødrup, Strøtanker omkring særeie og felleseie, skjevdeling og juridisk terminologi, 2002

5 Litteraturliste

Lovregister:

Ekteskapsloven, lov om indgaaelse og opløsning av egteskap, av 31. mai 1918, nr. 2

Ektefelleloven, lov om ektefellers formuesforhold, av 20. mai 1927 nr. 2

Skifteloven, lov om skifte, av 21. februar 1930

Ekteskapsloven, lov om ekteskap, av 4. juli 1991, nr. 47

Forarbeider og offentlige dokumenter

NOU 1986:2 Innstilling til ny ekteskapslov, del 1

NOU 1987:30 Innstilling til ny ekteskapslov, del 2

Odelstingsproposisjon nr. 28 (1990-1991): Om lov om ekteskap

Innstilling Odelstinget nr. 71 (1990-91): Om lov om ekteskap

Høringsuttalelsene til NOU 1987:30 Innstilling til ny ekteskapslov, del 2

Domsregister:

Norsk Høyesterett (5)

Rt. 2004 s. 108

Rt. 2002 s. 1596

Rt. 2001 s. 1434

Rt. 2001 s. 572

Rt. 1999 s. 177

Underrettspraksis (112):

Lagmannsrettene (100):

Eidsivating lagmannsrett (4)

LE. 2005 s. 19840

LE. 2004 s. 89493

LE. 2002 s. 580

LE. 2000 s. 315

Hålogaland lagmannsrett (4)

LH. 2005 s. 171833

LH. 2005 s. 1174

LH. 2000 s. 36

LH.1998 s. 805

Agder lagmannsrett (14)

LA. 2007 s. 17920

LA. 2006 s. 38229

LA. 2005 s. 187582

LA. 2005 s. 52069

LA. 2004 s. 44083

LA. 2005 s. 52013

LA. 2004 s. 9076

LA. 2003 s. 1150

LA. 2002 s. 1499

LA. 2002 s. 447

LA. 2000 s. 1482

LA 1999 s. 1744

LA 1999 s. 908

LA 1998 s. 984

Frostating lagmannsrett (16)

LF 2006 s. 125447

LF 2005 s. 14848

LF 2004 s. 33162

LF 2004 s. 85364

LF 2003 s. 12577

LF 2000 s. 1151

LF 2000 s. 668

LF 1999 s. 1049

RG 2000 s. 915

LF 1998 s. 77

LF 1996 s. 647
LF 1997 s 607
RG 1997 s. 1615
RG 1997 s. 204
LF 1994 s. 570
LF 1992 s. 511
Gulating lagmannsrett (30)
LG 2007 s. 23041
LG 2006 s. 152635
LG 2007 s. 15797
LG 2006 s. 4909
LG 2006 s. 1292
LG 2006 s. 76894
LG 2005 s. 28487
LG 2006 s. 16399
LG 2005 s. 79345
LG 2004 s. 99716
LG 2004 s. 12149
LG 2004 s. 10078
LG 2004 s. 26050
LG 2004 s. 4364
LG 2002 s. 667
LG 2002 s. 891
LG 2001 s. 830
LG 2001 s. 1778
LG 2000 s. 1087
LG 2000 s. 1051
LG 2000 s. 538
LG 2000 s 490
LG 1999 s. 1628

LG 1998 s. 1822
LG 1997 s. 2188
LG 1997 s. 2025
LG 1997 s. 582
LG 1996 s. 1658
LG 1996 s. 416
LG 1994 s. 711
Borgarting lagmannsrett (32)
LB 2006 s. 6213
LB 2006 s. 33879
LB 2005 s. 961
LB 2005 s. 121037
LB 2004 s. 6798
LB 2004 s. 4241
LB 2004 s. 43413
LB 2004 s. 17441
LB 2003 s. 8066
LB 2003 s. 10249
LB 2003 s. 8031
LB 2004 s. 4256
LB 2003 s. 17484
LB 2002 s. 2945
LB 2003 s. 985
LB 2002 s. 4006
LB 2003 s. 500
LB 2002 s. 245
LB 2001 s. 546
LB 2001 s. 2406
LB 2001 s. 1279
LB 2000 s. 1521

LB 2000 s. 878
LB 1999 s. 2536
LB 1999 s. 1319
LB 1999 s. 297
LB 1998 s. 671
LB 1997 s. 271
LB 1997 s. 1143
LB 1995 s. 2387
LB 1995 s. 101
LB 1995 s. 1466

Tingrettene (12):

Oslo tingrett (8):

TOSLO 2006 s. 120198

TOSLO 2005 s. 143766

TOSLO 2005 s. 5687

TOSLO 2001 s 4134

TOSLO 2000 s 1936

RG 1997 s. 1026

RG 1996 113

RG 1995 s 330

Andre tingretter (4):

TMIHO 2005 s. 98657

TOSBY 2005 s. 86550

RG 1997 s. 126

RG 1995 s 996

Litteraturregister:

- Arnholm, Carl Jacob og Lødrup, Peter. Familieretten. 2. utgave. Oslo 1982.
- Agell, Anders. Nordisk ekteskapsrett. En sammenlignende studie av dansk, finsk, norsk og svensk ratt. 2003.
- Bull, Kirsti Strøm. Avtaler mellom ektefeller. Oslo. 1993.
- Eckhoff, Torstein. Rettskildelære 5. utgave ved Jan Helgesen. 2001
- Eeg, Thomas. Deling av ektefellers formuer ved separasjon og skilsmisse. Bergen. 2006
- Tone Fløtten, Godt sikret? Kvinnens økonomiske og sosiale sikkerhet. 1991
- Gisle, Jon. Jusleksikon
- Graver, Hans Petter. Rettsretorikk. En metodelære. Bergen. 2007.
- Holmøy, Vera. Ekteskapsloven, og enkelte andre lover med kommentarer. 2. utg. 2001.
- Koren, Charlotte. Individ, familie eller husholdning. Virker velferdsstaten? Høyskoleforlaget 2001.
- Lødrup, Peter. Familieretten. 3. utgave. Oslo 1997.
- Mathiesen, Thomas. Retten i samfunnet. Oslo. 2005.
- Sverdrup, Tone og Lødrup, Peter. Familieretten. 5 utg. Oslo 2004

Artikler fra tidsskrift:

- Bull, Kirsti Strøm. Skjevdeling- noen kritiske kommentarer til dagens regler. Festskrift til JURKs 25 års jubileum, 1999, s. 23
- Bull, Kirsti Strøm. Er ekteskapsloven allerede moden for revisjon? Lov og Rett 1994s. 257 flg.
- Dahl, Anne- Blanca og Tveøy, Sicilie. Skjevdeling. FAB nr. 02/2006 s. 145 flg.
- Eeg, Thomas. Skjevdeling. FAB nr. 02/2007 s. 82 flg.
- Frantzen, Torstein. Skjevdeling: nye regler til besvær. FAB nr. 04/2006 s. 229 flg.
- Frantzen, Torstein. Noen sider ved klarhetskravet i ekteskapsloven § 59 første ledd. FAB nr 04/ 2006
- Holmøy, Vera. Om skjevdeling. Lov og Rett 1997 nr. 1 s. 23-33
- Lødrup, Peter. Rettspraksis omkring ekteskapslovens § 54, 4. ledd. Lov og Rett 1962 s. 25-30

Lødrup, Peter. Strøtanker omkring særeie og felleseie, skjevdeling og juridisk terminologi. Jussens Venner nr. 5/6 2002 s. 205 flg.

Sverdrup, Tone. Ekteskapet: arbeidsfellesskap eller livsfellesskap? Tidsskrift for velferdsforskning nr. 2, 1999 s. 102-115

Sverdrup, Tone. Høyesterettsdom om skjevdeling: krav til identifikasjon av verdier. Rt. 2001 s. 1434, Nytt I privatretten nr. 1, 2001.

Sverdrup, Tone. Skjevdeling på felleseieskifte- noen uavklarte spørsmål, Festskrift til Peter Lødrup, 2002.

Sverdrup, Tone. Compensating Gain and Loss in Marriage: A Scandinavian Comment on the ALI Principles. Cambridge University Press, New York 2006.

Tvedt, Morten Walløe. Å skrive jus til eksamen

Artikler fra dagsaviser m. v:

Aftenpostens morgenutgave 15.11.07. *Kan stå ribbet igjen etter skilsmisse, to av tre har ikke hørt om skjevdelingsregelen*

Aftenpostens A-magasin 07.09.07. *8 prosent av norske menn har lang høyere utdanning.*

Aftenpostens morgenutgave 08.03.07. *Kvinner må ta grep om papirene ved JURK*

Bladet KK nr. 40/ 2007. *Økonomisk svarteper. Kvinnen kjøper mat og klær til barna, mens mannen eier huset og bilen. Hvorfor tar vi ikke grep om pengene?*

SSB`s brosjyre "Dette er Kari og Ola, kvinner og menn i Norge".

Bladet Dine Penger nr. 7/2007. *Økonomi i samlivet. Hvem skal betale? Felle og løsningene.*

Bladet Dine Penger nr. 8/2007. *Forvirrede samboere. Mange kvinner kommer dårligere ut.*

Bladet Dine Penger nr. 11/2006. *Samboerfellene. Ekteskap lønner seg.*

6 Lister over tabeller og figurer m v

Statistisk Sentralbyrå:

Arv og gaver. *De som har skal få*. Samfunnsspeilet. 1996. Erik Breivik.

Arveavgiftsstatistikk. Fordeling av arv og gaver, 1996. Ukens statistikk nr. 50, 1998. *Mest i arv og gaver til dem med høy inntekt*.

Statistikkbanktabell 11. Skilsmisser etter tallet på år ekteskapet har vart. 2006.

www.ssb.no/skilsmisse/

Statistikkbanktabell 95 om gjennomsnittelig alder for giftermålet. www.ssb.no/ekteskap

Statistikkbanktabell 06273 om skattepliktig bruttoformue etter alder og kjønn. 2005.

www.ssb.no/inntekt/

Statistikkbanktabell 06271 om skattepliktig nettoformue etter alder og kjønn.

2005.www.ssb.no/inntekt/

Skattedirektoratet

Selvangivelsen 2006. Rettledning til postene.

Ordningen om fri rettshjelp, kopi fra internettsiden www.fri-rettshjelp.no